

Nd. 444. Frumvarp til laga

um breyting á lögum nr. 12 20. júní 1923, um einkaleyfi.

Frá allsherjarnefnd.

1. gr.

Ákvæði 4. liðs 1. gr. laga nr. 12 20. júní 1923, um einkaleyfi, varðandi embættislega birtingu uppgötvanalýsinga skulu ekki gilda um þær uppgötvanir, sem embættisleg birting hefur farið fram á erlendis eftir 1. september 1939, ef sótt er um einkaleyfi á þeim fyrir 1. janúar 1947.

2. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Frv. þetta er flutt að beiðni samgöngumálaráðherra, og hafa nefndarmenn óbundnar hendur um breytingar á því.

Í 4. lið 1. gr. laga nr. 12 20. júní 1923, um einkaleyfi, er ákvæði um, að ekki megi veita hér einkaleyfi á uppgötvunum, sem embættislega hafa verið birtar lýsingar á í erlendu ríki, áður en sótt er um einkaleyfi hér.

Þess hefur nú verið farið á leit við ráðuneytið, að veitt verði hér á landi einkaleyfi á uppgötvunum, sem lýsingar á hafa verið birtar embættislega í erlendum ríkjum á stríðsárunum. Hafa hlutaðeigendur borið það fyrir sig, að vegna hernáðarástandsins hafi ekki verið unnt að koma umsóknum á framfæri hér í tæka tíð.

Þykir því rétt að bera fram lagafrumvarp þetta, til þess að gefa hlutaðeigendum kost á að fá hér einkaleyfi á uppgötvunum sínum.

Greinargerð.

Á Hólmavík er nú mótorrafstöð. Rafmagnið er notað til ljósa á Hólmavík og til að reka allstórt hraðfrystihús þar í staðnum. Þó að mótorrafstöð þessi hafi verið aukin hvað eftir annað og til þess varið ærnu fé, er hún nú ófullnægjandi og því um tvo kosti að velja, að verja enn fjármunum til þess að auka mótorrafstöðina, sem þó verður ófullnægjandi, eða ráðast í að virkja Þverá, sem er örskammt frá Hólmavík. Mundi þá Hólmavík og nágrenni eiga kost á rafmagni ekki aðeins til ljósa og til að reka frystihúsið, heldur og til upphitunar o. fl., sem ekki verður kostur á frá mótorrafstöð.

Áætlun var gerð nokkru fyrir stríð um virkjun Þverár eftir ýtarlega rannsókn og af mjög hæfum verkfræðingi. Þessi rannsókn og áætlun sýndi, að virkjun Þverár er ein hin hagstæðasta, sem völ er á hér á landi, og hefur svo oft verið til þess vitnað í sölum Alþingis, að óþarft er að rekja það atriði í þessari greinargerð. Má þess geta, að jafnan þegar ráðgert hefur verið að byggja sem stærstar aflstöðvar og leiða rafmagn þaðan til notkunar víðsvegar um landið, hefur verið ráð fyrir því gert að virkja Þverá og fella þá aflstöð inn í heildarkerfi, ef til kæmi. Ásæðan til þess er sú, að aðstæður til virkjunar Þverár eru með afbrigðum góðar, svo að til fádæma er talið.

Útreikningar þeir, sem gerðir hafa verið, og áætlanir voru þó aðallega miðaðir við 200 hestafla stöð. En nú er þörfin orðin það mikil vegna fólksfjölgunar í Hólmavík og aukinnar starfrækslu þar, sem og nauðsynjar þess að veita nálægum hreppum aðgang að notkun rafmagns, að ekki mundi ráðizt í að virkja minna en 800 hestöfl, og er ábyrgðarheimildin miðuð við það. Samkvæmt fyrri rannsóknum verður virkjunin og mun ódýrari hlutfallslega, er aflstöðin er orðin af þeirri stærð. — Að sjálfsgöðu verður aflstöð þessi byggð þannig, að unnt verði að stækka hana með sem minnstum tilkostnaði.

Af framangreindum ástæðum tel ég mega vænta þess, að þingsályktunartillaga þessi fái greiða afgreiðslu á Alþingi.

Ed. 447. Frumvarp til laga

um girðingar kringum hverir og laugar.

(Eftir 2. umr. í Ed.)

1. gr.

Skylt er að afgirða hverir og laugar (50° C og þar yfir), sem í byggð eru eða svo nærri byggð, að mönnum geti stafað hættu af fyrir líf eða límu, að dómi sveitarstjórnar. Skal girðingin vera svo traust, að tilgangi þessum sé náð.

Sveitarstjórn skal semja skrá um þá hverir og laugar, sem girða skal, og tilkynna eigendum. Einnig skal hún kveða á um gerð girðinga.

2. gr.

Girðingarskylda samkvæmt 1. gr. hvílir á eiganda hvers og laugar. Sé slíkum girðingum eigi komið upp innan árs frá tilkynningu sveitarstjórnar, skal lögreglustjóri héraðsins láta setja þær upp á kostnað eigenda, og má taka kostnaðinn lögtaki.

3. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Sp.

448. Viðaukatillaga

við till. til þál. um rafveitu Norðurlands.

Flm.: Þorsteinn Þorsteinsson, Hermann Jónasson.

a. Við tillögugr. bætist:

Einnig láti ríkisstjórnin fara fram áætlun um kostnað við háspennulínu frá orkuverinu við Andakilsárfossa um Dalasýslu og Suðurhluta Strandasýslu, og verði þeirri áætlun lokið fyrir næsta Alþingi. Fyrir þann tíma verði og lokið kostnaðaráætlun um virkjun Þrándargils í Laxárdal.

b. Fyrirsögn till. verði:

Tillaga til þingsályktunar um rafveitu Norðurlands, Dalasýslu og suðurhluta Strandasýslu.

Nd.

449. Breytingartillaga

við frv. til laga um gagnfræðanám.

Frá Skúla Guðmundssyni og Pétri Ottesen.

Við 54. gr. Í stað orðanna „Að svo miklu leyti . . . á næsta ári“ komi: Að svo miklu leyti, sem þessar tekjur hrökkva ekki fyrir gjöldum skólasjóðs, greiða hlutaðeigandi sveitarfélög sjóðnum helming þess, sem á vantar, eftir sömu reglum og stofnkostnaður er greiddur, en ríkissjóður greiðir hinn helminginn.

Ed.

450. Frumvarp til laga

um gagnfræðanám.

(Eftir 3. umr. í Nd.)

Samhljóða þskj. 434, með þessum breytingum:

9. gr. hljóðar svo:

Við hvern gagnfræðaskóla og miðskóla skal vera skólanefnd skipuð 5 mönnum. Í kaupstöðum skulu 4 þeirra kosnir hlutfallskosningu af nýkosinni bæjarstjórn, en utan kaupstaða af sýslunefnd.

Ef tvö eða fleiri fræðsluhéruð standa saman um skóla, kys hver sýslunefnd tvo skólanefndarmenn. Fræðslumálastjórn skipar einn mann í nefndina, og er hann formaður. Skipun hans gildir um sama tímabil.

Þar sem skyldufræðsla gagnfræðastigsins fer fram í barnaskólum, skal vera sama skólanefnd fyrir bæði skólastigin. Nú standa tvö eða fleiri skólahverfi saman um skóla, sem veitir aðeins skyldufræðslu gagnfræðastigsins, og setur fræðslumálastjórn þá reglur um fjölda skólanefndarmanna og hve margir skulu kosnir fyrir hvert skólahverfi, og skal í því efni hafa hliðsjón af fólksfjölda.

Heimilt er að fela fræðsluráði störf skólanefndar við þessa skóla, ef fræðslumálastjórn og hlutaðeigandi bæjarstjórnir eða sýslunefndir eru sammála um það.

c-liður 10. gr. hljóðar svo:

að ráða skólastjóra og kennara úr hópi umsækjenda. Þó þarf samþykki fræðslumálastjórnar um ráðning þeirra.

54. gr. hljóðar svo:

Fastir kennarar við skóla gagnfræðastigsins eru embættismenn ríkisins og taka laun úr ríkissjóði samkvæmt launalögum. Ríkissjóður greiðir einnig styrk til stundakennslu samkv. 57. og 63. gr. Annar rekstrarkostnaður greiðist úr skólasjóði. Tekjur skólasjóðs eru: húsaleiga, tekjur af eignum skólans og tekjur af ýmiss konar starfrækslu, sem rekin er í því skyni að afla skólanum tekna. Að svo miklu leyti, sem þessar tekjur hrökkva ekki fyrir gjöldum skólasjóðs, greiða hlutaðeigandi sveitarfélög sjóðnum helming þess, sem á vantar, eftir sömu reglum og stofnkostnaður er greiddur, en ríkissjóður greiðir hinn helminginn. Fræðslumálastjórn ákveður húsaleigu heimavistarnemenda í samráði við skólastjóra og skólanefnd.

61. gr. hljóðar svo:

Skólar gagnfræðastigsins eru sjálfseignarstofnanir eða eign hlutaðeigandi bæjar- og sveitarfélaga.

62. gr. hljóðar svo:

Skólar þeir, sem svara til skóla gagnfræðastigsins, er lög þessi taka gildi, falla undir ákvæði þeirra, ef forráðamenn skólanna óska þess.

Nd. 451. Frumvarp til laga

um Ræktunarsjóð Íslands.

Frá landbúnaðarnefnd.

1. gr.

Sjóðurinn heitir Ræktunarsjóður Íslands og er í lögum þessum kallaður Ræktunarsjóður. Hlutverk hans er að styðja landbúnað Íslendinga með hagkvæmum stofnlánum.

2. gr.

Stofnfé sjóðsins er:

1. Höfuðstóll Ræktunarsjóðs Íslands eins og hann er nú.
2. Varasjóður Ræktunarsjóðs Íslands.
3. Sá hluti höfuðstóls Viðlagasjóðs, sem er eign Ræktunarsjóðs Íslands.
4. Varasjóður Loðdýralánadeildar Búnaðarbanka Íslands.

3. gr.

Tekjur sjóðsins eru:

1. Vaxtatekjur.
2. Tekjur af þjóðjörðum og andvirði þeirra þjóðjarða, sem seldar kunna að verða.
3. Árlegt framlag úr ríkissjóði 0.5 millj. kr. á ári í 10 ár, í fyrsta sinn árið 1947.

4. gr.

Búnaðarfélag Íslands og Nýbyggingarráð skulu í sameiningu gera rannsókn á núverandi ástandi og þróun íslensks landbúnaðar og áætlun um þróun hans næstu 10 ár. Skal þar áætluð þörfin innanlands fyrir þær vörur, er landbúnaðurinn getur annazt um framleiðslu á, og athuguð skilyrði fyrir framleiðslu landbúnaðarvara til útflutnings. Skal síðan staðsetning framleiðslunnar miðuð, svo sem fært þykir á hverjum tíma, við þá áætlun, og eftir því hvers konar búskapur hentar best hverjum stað. Einnig skal af sömu aðiljum gerðar tilraunir um, hvaða stærð búa sé hagkvæmust. Skal lánaveitingum Ræktunarsjóðs hagað í samræmi við þessa heildaráætlun og þá staðsetningu framleiðsluaukningarinnar, sem er samkvæmt henni. Skal Búnaðarfélagið hafa í þjónustu sinni ráðunaut, sem sjóðurinn getur á hverj-

um tíma leitað áhlits hjá um þau lán, sem til áhlita kemur að veita, að svo miklu leyti sem þau koma ekki til áhlits þess manns, sem Búnaðarbanki Íslands hefur til ráðgjafar um skipulagningu endurbyggðar á sveitabýlum samkvæmt lögum um landnám o. fl.

5. gr.

Ræktunarsjóður veitir stofnlán til jarðræktar, peningshúsa og geymsluhúsa og annarra mannvirkja við landbúnað, þar með talin jarðyrkja, vermirækt og loðdýrarækt, enn fremur til mannvirkja í þágu landbúnaðarins, svo sem mjólkurvinnslustöðva, kjötfrystihúsa, ullarverksmiðja, skinnaverksmiðja, þvottahúsa, viðgerðarstöðva, landbúnaðarverkfæra, rafstöðva fyrir sveitir og sveitahluta og einstaka sveitabæi, svo og til bústofnsauka og til kaupa á vélum, sem notaðar eru við landbúnað.

Upphæð lánanna má vera allt að 50% kostnaðarverðs til þeirra framkvæmda, sem styrkur er veittur til samkvæmt jarðræktarlögunum, og allt að 66.7% kostnaðarverðs til annarra framkvæmda, enda sé það kostnaðarverð að dómi forráðamanna sjóðsins ekki hærra en eðlilegt má telja samkvæmt verðlagi á hverjum tíma. Skulu framkvæmdirnar metnar á kostnað lántakanda, svo sem nánar verður fyrir mælt í reglugerð.

Lán þessi skulu ekki veitt fyrr en að fullloknum framkvæmdum eða kaupum þeim, sem þau eru veitt til.

6. gr.

Þegar stjórn Ræktunarsjóðs hefur gefið loforð um lánveitingu til jarðræktar eða byggingarframkvæmda samkvæmt 5. gr. að lokinni framkvæmdinni, skal sjóðnum heimilt að veita bráðabirgðalán, meðan á framkvæmdum stendur, gegn persónulegum tryggingum og veði í framkvæmdinni. Þessi lán mega nema allt að 80% af hinu áætlaða láni, og skulu þau greidd að fullu, um leið og stofnlánið er tekið.

7. gr.

Vextir af öllum stofnlánum Ræktunarsjóðs skulu vera 2½%, en af bráðabirgðalánum 5%. Allur kostnaður við lánin skal greiddur af rekstrarreikningi sjóðsins án sérstakrar greiðslu lántakanda.

8. gr.

Lánin má veita gegn þessum tryggingum:

1. Gegn veði í fasteign, enda hvíli eigi á veðskuldir til annarra en Byggingarsjóðs eða annarra opinberra sjóða undan veðrétti þeim, er Ræktunarsjóður fær. Ef umbætur þær, sem lánið er veitt til, eru gerðar á fasteign þeirri sjálfri, sem veðsett er, skal heimilt að telja verð umbótanna til viðbótar verðgildi eignarinnar óbættar.
2. Gegn veði í þeim húsum, sem lánið er veitt til, ef þau eru byggð fyrir sjálfstæðan rekstur, svo sem rafstöðvar eða verksmiðjur.
3. Gegn veði í þeim vélum og verkfærum, sem keypt eru.
4. Gegn veði í tilteknum flokki eða flokkum búfjár, þrátt fyrir ákvæði 4. gr. laga um veð frá 4. nóv. 1887.

Tryggingar þær, sem taldar eru undir tölulið 1., skulu fullgildar einar saman, ef um er að ræða lán til ræktunar eða byggingar peningshúsa og geymsluhúsa á sveitabýlum, en ef um er að ræða lán til verksmiðja og véla, gróðurhúsa og bústofnsauka, skulu þau veð, sem látin eru til tryggingar samkv. tölulið 2.—4., styrkt með fasteignaveði eða ábyrgð hreppsfélags eða sýslufélags.

Hús, vélar og fénaður er því aðeins fullgilt veð fyrir lánnum úr Ræktunarsjóði, að vátryggð séu í vátryggingastofnun, er sjóðurinn tekur gilda.

9. gr.

Við afgreiðslu stofnlána Ræktunarsjóðs úrskurðar stofnun sú eða stofnanir, er ákveða leyfisveitingar til innflutnings framleiðslutækja, hve miklum hluta lánsins hefur verið varið til kaupa á því, sem hefur haft í för með sér notkun erlends gjaldeyris að byggingarefni undanskildu. Sá hluti lánsins, sem til slíks er varið, kallast A-lán, en afgangurinn B-lán. Seðladeild Landsbankans skal skylt að lána Ræktunarsjóði upphæð í íslenskum krónum, sem samsvari A-lánnum sjóðsins gegn 1.½% vöxtum.

Seðladeild Landsbankans veitir Ræktunarsjóði lánin jafnóðum í opnum reikningi, en við hver árslok skal sameina lánveitingar liðins árs í eitt lán. — Ríkissjóður ábyrgist allar skuldbindingar Ræktunarsjóðs gagnvart seðladeild Landsbankans.

Ræktunarsjóður skal endurgreiða Seðladeild Landsbankans A-lánin jöfnum afborgunum á 10 árum. Þó má skuld sjóðsins við seðladeildina aldrei vera hærri en 10 millj. kr.

10. gr.

Ræktunarsjóði er heimilt, ef stofnféð hrekkur ekki til fyrir B-lánnum, að gefa út handhafavaxtabréf allt að fjórföldum stofnsjóði sínum.

Handhafavaxtabréfin skulu tryggð með skuldabréfum lánþega, stofnfé sjóðsins og ábyrgð ríkissjóðs.

11. gr.

Lántakandi skal á hverjum 5 ára fresti eða oftar, ef stjórn Ræktunarsjóðs krefst þess, sýna skilríki frá trúnaðarmanni Búnaðarfélags Íslands eða öðrum þeim, er stjórn sjóðsins tekur gildan, fyrir því, að veði því, sem lánað hefur verið út á, hafi vel verið við haldið og að það hafi ekki rýrnað. Nánari ákvæði um þetta skulu sett í reglugerð.

12. gr.

Lánstíminn skal vera 5—25 ár, eftir því til hvers lánað er. Ef lánið er til tún-ræktar eða nýrra bygginga, má lánstíminn vera allt að 25 árum, svo og til þeirra framkvæmda við vermirækt, sem varanlegar teljast, en til vélakaupa, girðinga, hústofnsaukningar og annars þess, sem ekki á tryggja langa endingu, eigi nema 5—12 ár. Skal nánar greint í reglugerð, hve langur lánstíminn má vera til hvers konar lána.

Lán til túnræktar mega vera afborgunarlaus þrjú fyrstu árin, en annars skulu öll lán sjóðsins greidd jöfnum afborgunum, nema lántakandi vilji greiða þau fyrr og fljótar en venja er.

13. gr.

Heimilt er að telja lán eða eftirstöðvar láns úr Ræktunarsjóði komnar í gjalddaga án uppsagnar:

1. Þegar áskilið árgjald er ekki greitt á réttum gjalddaga.
2. Við eigendaskipti að veði fyrir láni eða ef veðið eyðileggst, er selt eða sett á uppboð.
3. Ef veðið gengur svo úr sér eða rýrnar að gildi, að lánið er ekki lengur tryggt að dómi lánveitanda.
4. Ef lántakandi hættir landbúnaðarframleiðslu eða störfum fyrir landbúnað.

14. gr.

Þegar lán eru komin í gjalddaga, hefur Ræktunarsjóður heimild til að láta selja veðið við opinbert uppboð eða fara með það á annan hátt eins og venja er um veð fyrir lánnum, sem í gjalddaga eru komin.

15. gr.

Ef veð er selt á nauðungaruppboði eða við gjaldprotaskipti, ber uppboðshaldara að geta þess í uppboðsgerðinni, að eignin sé veðsett Ræktunarsjóði, og skal

stjórn sjóðsins gert aðvart svo tímanlega, að hún geti látið fulltrúa sína vera við uppboðið.

16. gr.

Ræktunarsjóður er undanþeginn öllum tekjuskatti og öðrum sköttum til ríkis og sveitarfélaga. Einnig á hann rétt á að fá ókeypis eigna- og veðbókarvottorð fyrir sjálfan sig.

17. gr.

Stjórn Búnaðarbanka Íslands hefur á hendi stjórn Ræktunarsjóðs samkvæmt lögum nr. 115 frá 9. okt. 1941, um Búnaðarbanka Íslands.

18. gr.

Í reglugerð fyrir Ræktunarsjóðinn má setja þau ákvæði um stjórn sjóðsins og starfrækslu, er nauðsynleg þykja, þótt ekki sé gert sérstaklega ráð fyrir þeim í þessum lögum, enda brjóti þau ekki í hága við nein ákvæði í lögnum.

19. gr.

Með lögum þessum eru úr gildi numin lög nr. 105 frá 3. maí 1935, um Ræktunarsjóð Íslands, og II. kafli laga nr. 38 frá 13. júní 1937, um loðdýrarækt og loðdýralánadeild.

20. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi, og skal Ræktunarsjóður taka til starfa samkvæmt þeim eigi síðar en 1. okt. 1947.

Greinargerð.

Landbúnaðarnefnd flytur þetta frumvarp eftir tilmælum Nýbyggingarráðs, en nefndarmenn áskilja sér óbundnar hendur um allar breytingatillögur, sem bornar kunna að verða fram við frumvarpið. Nýbyggingarráð hefur samið frumvarpið, og frá því fylgdi svo hljóðandi rökstuðningur:

Þegar Nýbyggingarráð hafði í samningu frumvarp til laga um landnám, nýbyggðir og endurbyggingu í sveitum, var ráðinu ljóst, að gera varð nokkrar breytingar á gildandi lögum nr. 105 frá 2. maí 1935, um Ræktunarsjóð Íslands, til samræmingar við frumvarpið. En þegar til þess kom að gera ákveðnar tillögur um þær breytingar, urðu breytingartillögurnar svo margar, að hentara þótti að semja lögin öll upp að nýju og þá á þann hátt, að sjóðurinn fengi nokkurt aukið starfsfé og að útlán hans mættu verða með þeim hætti, að hvern lántakanda gæti um það nokkuð munað að fá þau. En nú um sinn hefur Ræktunarsjóður haft lítið fé til útlána, og lán þau, er hverjum lántakanda hafa verið veitt, svo smátt skömmtuð, að tæplega hefur þótt borga sig að fá þau.

Með frumvarpi þessu, ef það næði samþykki Alþingis og yrði að lögum, mundi stofnfé sjóðsins aukast nokkuð. Mundi að vísu æskilegt, að það yrði aukið enn meira, og hefði Nýbyggingarráð gert tillögur um það, ef ráðið hafði þorað að gera sér vonir um, að þær næðu samþykki Alþingis. Starfssvið sjóðsins er að vísu að sumu leyti fært saman með frumvarpinu, þar sem gert er ráð fyrir, að sjóðurinn láni eigi eftirleiðis til byggingar íbúðarhúsa í sveitum, svo sem verið hefur, og til peningshúsa aðeins á gömlum býlum. En þrátt fyrir það er ráðinu ljóst, að litlar líkur eru til, að sjóðurinn geti fullnægt lánsþörf landbúnaðarins á því starfssviði, er sjóðnum er markað. Eins og sjá má á fylgiskjali með greinargerðinni, getur sjóðurinn ekki haft til árlegra útlána nema um 4 millj. króna á ári, en eins og sjá má á 5. gr. frv., eru verkefnið ærin, sem honum eru ætluð.

Samkvæmt gildandi lögum um Ræktunarsjóð Íslands er heimilt að gefa út vaxtabréf (jarðræktarbréf), sem nema sexfaldri upphæð höfuðstóls sjóðsins. Samkvæmt 10. gr. frumvarpsins er hins vegar ekki heimilt að gefa út handhafavaxta-

bréf, sem nema meira en fjórfaldri upphæð stofnfjárins. En þess er að gæta, að samkvæmt frv. skal varasjóði Ræktunarsjóðs ekki haldið sérstökum, heldur skal hann leggjast við stofnféð, og auk þess er samkv. 9. gr. frv. til þess ætlazt, að Seðla-deild Landsbankans sé skylt að lána Ræktunarsjóði upphæð í íslenskum krónum, sem svarar til þess hluta stofnlána hans, sem hefur í för með sér notkun erlends gjaldeyris að byggingarefni undanskildu. Þegar þessa hvors tveggja er gætt, verður heimild sjóðsins til þess að nota lánsfé til starfrækslu sinnar sízt þrengri samkvæmt frumvarpinu en samkvæmt gildandi lögum. Skal það þó fram tekið, að Nýbyggingarráð ætlast til, að sú heimild, sem það með frumvarpinu leggur til, að sé gefin til vaxtabréfaútgáfu eða annarrar lántöku handa sjóðnum, sé notuð til hlítar, en sú heimild, sem sjóðnum er gefin til vaxtabréfaútgáfu með gildandi lögum, hefur aðeins verið notuð að litlu leyti.

Samkvæmt gildandi lögum um Ræktunarsjóð eru lán sjóðsins greidd með jöfnum árgjöldum vaxta og afborgana. En í frv. er gert ráð fyrir jöfnum afborgunum lánanna. Þessi breyting hefur þótt eðlileg sökum þess, að búizt er við, að miklum hluta lána sjóðsins verði eftirleiðis varið til kaupa á vélum, en vélarnar falla einmitt hvað mest í verði hin fyrstu árin eftir að þær eru keyptar, og er því ekki unnt að veita til þeirra lán, svo að um muni verulega, nema þau séu afborguð nokkuð greitt. Að vísu gæti komið til greina að greiða þau lánin, sem til langs tíma eru veitt, með jöfnum árgjöldum, en bæði er, að óþægilegt er að hafa tvær greiðslureglur í sama sjóði, og svo er í frumvarpinu ráð fyrir því gert um sum þeirra lána, sem heimilt er að veita til langs tíma, túnræktarlánin, að þau megi vera afborgunarlausa fyrstu þrjú árin, og eru í því fólgin sams konar hlunnindi fyrir lántakendur og að lánin séu með jöfnum árgjöldum.

Að öðru leyti þykir frumvarpið ekki þurfa skýringar við, enda hefur nokkur grein verið gerð fyrir þeim stefnumiðum, sem eftir var farið við samningu þess í greinargerð þeirri, er fylgir frumvarpinu um landnám, nýbyggðir og endurbyggingu í sveitum, og vísast um þau til þeirrar greinargerðar.

Fylgiskjal.

Áætlun um lánastarfsemi Ræktunarsjóðs Íslands frá ársbyrjun 1947 til ársloka 1956.

Hagur Ræktunarsjóðs í árslok 1945.

Samkvæmt upplýsingum frá Búnaðarbankanum mun hagur Ræktunarsjóðs í árslok 1945 vera nálægt því, sem eftirfarandi efnahagsreikningur sýnir:

Eignir:	Millj. kr.	Skuldir:	Millj. kr.
Útlán	1.86	Hrein eign	4.30
Handbært fé	2.10		
Aðrar eignir	0.34		
	<u>Alls 4.30</u>		<u>Alls 4.30</u>

Við þetta bætist sá hluti höfuðstóls Viðlagasjóðs, sem er eign Ræktunarsjóðs, en hann er um það bil 1.2 millj. kr. Hrein eign verður því um það bil 5.5 millj. kr.

Loðdýralánadeildin, er samkvæmt frumvarpinu á að renna í Ræktunarsjóð, er svo lítil, að ekki er ástæða til að taka tillit til hennar. Hrein eign hennar nam í árslok 1944 um 16000 kr.

Í áætlun þessari er reiknað með, að hagur sjóðsins breytist ekki svo neinu nemi frá árslokum 1945 þar til sjóðurinn tekur til starfa með hinu nýja fyrirkomulagi, enda varla ástæða til að gera ráð fyrir verulegum breytingum.

Útlán sjóðsins.

Reiknað er hér með, að sjóðurinn láni út 4 millj. kr. á ári hverju í tíu ár. Af þessum 4 millj. kr. fáið $\frac{1}{4}$, eða 1 millj. kr., af nýbyggingarreikningi hjá seðladeild Landsbankans (A-lán), og samsvari það þeim hluta lánanna, er varið er til kaupa erlendis frá, vélar o. þ. u. l., þó að byggingarefni undanskildu. Þrjár milljónir fáið úr stofnsjóði, með útgáfu skuldabréfa eða öðrum lántökum innanlands (B-lán).

A-lán. Lán úr Ræktunarsjóði verða til mjög mismunandi framkvæmda og kaupa og verða því til mjög mismunandi langs tíma, og er það vitaskuld ágizkun ein, hvernig lánin skiptast milli þessara framkvæmda og hver meðallánstíminn verður. Hér verður þó reynt að hafa vaðið fyrir neðan sig og reikna frekar með of löngum en of stuttum lánstíma. Gert er hér ráð fyrir, að A-lánin séu að meðaltali til tíu ára, þ. e. til jafnlangs tíma og lán sjóðsins hjá seðladeildinni eiga að vera samkvæmt frumvarpinu. Afborganir af þessum lánnum verða því jafnmiklar og afborganir af láninu til seðladeildarinnar, og útistandandi A-lán jafnhá skuldinni við seðladeildina. Eftirfarandi tafla sýnir lántökur, afborganir og skuld við seðladeildina á hverju ári, sem um leið verður þá A-lán, afborganir af þeim og útistandandi A-lán. Reiknað er með, að lánin hjá seðladeildinni séu tekin í byrjun hvers árs, og vextir séu því greiddir fyrir allt það ár. Afborganir og vextir séu greiddir eftir á. Reiknað er með, að vextir af láninu hjá seðladeildinni séu 1.5%. Verða þá vaxtagreiðslur af þessu láni, eins og einnig sést í töflunni.

	Lánt. hjá seðladeildinni millj. kr.	Afborganir millj. kr.	Skuldir í árslok millj. kr.	Vaxta greiðslur kr.
1947	1.0	0	1.0	15 000
1948	1.0	0.1	1.0	28 500
1949	1.0	0.2	2.7	40 500
1950	1.0	0.3	3.4	51 000
1951	1.0	0.4	4.0	60 000
1952	1.0	0.5	4.5	67 500
1953	1.0	0.6	4.9	73 500
1954	1.0	0.7	5.2	78 000
1955	1.0	0.8	5.4	81 000
1956	1.0	0.9	5.5	82 500
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	10.0	4.5		577 500

Samkvæmt þessu verður skuld sjóðsins við seðladeildina 5.5 millj. kr. að þessum tíu árum liðnum og vaxtagreiðslur hans til seðladeildarinnar alls 577 500 í þessi tíu ár.

B-lán. Gert er ráð fyrir, að þessi lán verði að meðaltali til 20 ára. Afborganir af þeim hefjist ekki fyrr en í byrjun annars árs eftir að þau eru tekin, en vextir séu greiddir allan tímenn. Er þetta gert vegna þeirra ákvæða frumvarpsins, að lán til ræktunar séu afborganalaus fyrstu þrjú árin, og reiknað með, að öll lán séu afborganalaus árið, sem þau eru tekin og árið þar á eftir, til að gera allt einfaldara. Hér er enn fremur gert ráð fyrir, að sjóðurinn eigi útistandandi 1.8 millj. kr. af gömlum útlánnum, er hann hefur starfsemi sína, og séu afborganir af þeim einnig 5% á ári. Er þá reiknað með þessum gömlu útlánnum eins og um ný útlán væri að ræða, og verða því afborganir minni en þær ættu að vera. Eftirfarandi tafla sýnir útlán, afborganir af gömlum og nýjum útlánnum og útistandandi lán á hverju ári.

	Útlán millj. kr.	Afborg. af nýjum útl. millj. kr.	Útst. af nýjum útl. millj. kr.	Afborg. af gömlum útl. millj. kr.	Útist. af gömlum útl. millj. kr.
1947	3.00	0	3.00	0.09	1.71
1948	3.00	0	6.00	0.09	1.62
1949	3.00	0.15	8.85	0.09	1.53
1950	3.00	0.30	11.55	0.09	1.44
1951	3.00	0.45	14.10	0.09	1.35
1952	3.00	0.60	16.50	0.09	1.26
1953	3.00	0.75	18.75	0.09	1.17
1954	3.00	0.90	20.85	0.09	1.08
1955	3.00	1.05	22.80	0.09	0.99
1956	3.00	1.20	24.60	0.09	0.90
	<u>30.00</u>	<u>5.40</u>		<u>0.90</u>	

Samkvæmt þessu á sjóðurinn útistandandi af þessum útlánunum í árslok 1956 24.6 millj. kr. og af gömlum útlánunum 0.9 millj. kr.

Vaxtabréfaútgáfa sjóðsins.

Þar eð stofnfé sjóðsins er litið og fer hægt vaxandi, verður hann aðallega að afla fjár til útlána sinna með sölu vaxtabréfs. Hér er gert ráð fyrir, að aðeins 2 millj. kr., 1 millj. kr. á ári fyrstu tvö starfsárin, fáist til útlána af stofnfénu, allt hitt með útgáfu skuldabréfa. Skuldabréfaútgáfan verður þá eins og eftirfarandi tafla sýnir. Gert er ráð fyrir, að skuldabréfin séu til 20 ára, og 5% af þeim séu dregin út árlega. Skuldabréfin séu gefin út í byrjun hvers árs, og greiðist því vextir af þeim fyrir allt það ár. Eftirfarandi tafla sýnir útgáfu skuldabréfa og útdrátt á ári hverju og hve mikil skuldabréf eru í umferð um hver árslok og hve miklu vaxtagreiðslurnar nema á hverju ári. Er þá reiknað með 4% vöxtum.

	Útgefin sk.bréf millj. kr.	Útdregin sk.bréf millj. kr.	Skuldabréf í umferð í árslok millj. kr.	Vaxta- greiðslur kr.
1947	2.00	0	2.00	80 000
1948	2.00	0.10	3.90	156 000
1949	3.00	0.20	6.70	286 000
1950	3.00	0.35	9.35	374 000
1951	3.00	0.50	11.85	474 000
1952	3.00	0.65	14.20	568 000
1953	3.00	0.80	16.40	656 000
1954	3.00	0.95	18.45	738 000
1955	3.00	1.10	20.35	814 000
1956	3.00	1.25	22.10	884 000
	<u>28.00</u>	<u>5.90</u>		<u>5 012 000</u>

Samkvæmt þessu eru skuldabréf að upphæð 22.10 millj. kr. í umferð í árslok 1956, og vaxtagreiðslurnar nema samtals 5 012 millj. kr. þessi tíu ár.

Gjöld sjóðsins og tekjur.

Vaxtagreiðslur sjóðsins bæði af láninu hjá seðladeildinni og af skuldabréfunum voru útreiknaðir hér að framan. Þessar vaxtagreiðslur samanlagðar sjást í töflunni hér á eftir. Rekstrarkostnaður sjóðsins er hér áætlaður 250000 kr. á ári hverju. Rekstrarkostnaður þeirra tveggja sjóða, er renna eiga í hinn nýja Ræktunarsjóð, var rúmar 60000 kr. árið 1944. Þar sem starfsemin mun stórlega aukast,

hefur hér þótt varlegt að reikna með, að rekstrarkostnaðurinn verði 250000 kr., og er það e. t. v. í riflegra lagi.

Vextir af útlánnum sjóðsins eru reiknaðir fyrir hvert ár af útlánnum eins og þau voru í árslok árið á undan. Er þá reiknað með, að öll útlán fari fram í árslok. Þar sem aftur á móti var reiknað með, að sjóðurinn sjálfur tæki sín lán og gæfi út skulda- bréf í ársbyrjun, verður útkoman verri fyrir sjóðinn með þessu móti en ástæða er til að gera ráð fyrir, að þurfi að verða. Þótti þó vissara að reikna sjóðnum heldur í óhag en hitt. Í eftirfarandi töflu sést, hve miklu útlánin nema um hver árslok og hve miklar vaxtatekjurnar eru. Er þá reiknað með 2,5% vöxtum.

	Útistandandi alls millj. kr.	Vaxta- tekjur kr.
1946	1.80	
1947	5.71	45 000
1948	9.52	142 750
1949	13.08	238 000
1950	16.39	327 000
1951	19.45	409 750
1952	22.26	486 250
1953	24.82	556 500
1954	27.13	620 500
1955	29.19	678 250
1956	31.00	729 750
		4 233 750

Að lokum er í eftirfarandi töflu sýndar samanlagðar vaxtagreiðslur sjóðsins, rekstrarkostnaður hans, vaxtatekjur og gjöld umfram tekjur. Þennan tekjuhalla verður sjóðurinn að greiða af framlagi sínu úr ríkissjóði.

	Vaxta- greiðslur kr.	Rekstrar- kostnaður kr.	Vaxta- tekjur kr.	Gjöld umfram tekjur kr.
1947	95 000	250 000	45 000	300 000
1948	184 500	250 000	142 750	291 750
1949	308 500	250 000	238 000	320 500
1950	425 000	250 000	327 000	348 000
1951	534 000	250 000	409 750	374 250
1952	635 500	250 000	486 250	399 250
1953	729 500	250 000	556 500	423 000
1954	816 000	250 000	620 500	445 500
1955	895 000	240 000	678 250	466 750
1956	966 500	250 000	729 750	486 750
	5 589 500	2 500 000	4 233 750	3 855 750

Vaxtagreiðslur mundu á þessum tíu árum nema 5.6 millj. kr., rekstrarkostnaður 2.5 millj. kr., vaxtatekjur 4.2 millj. kr. og gjöld umfram tekjur 3.9 millj. kr. Enda þótt í frumvarpinu séu ekki sett ákvæði um ríkisframlag til sjóðsins lengur en í þessi tíu ár, er það auðvitað, að sjóðurinn einnig eftir þennan tíma verður að fá framlag úr ríkissjóði til að greiða vaxtamismuninn og rekstrarkostnað sinn, jafnvel þótt hann bætti öllum útlánnum.

Stofnsjóður.

Hrein eign Ræktunarsjóðs var um áramótin 1945—46 um það bil 4.3 millj. kr., eins og sést á efnahagsreikningnum hér að framan. Við þetta bætist 1.2 millj. kr. af

höfuðstóli Viðlagasjóðs, sem er eign Ræktunarsjóðs. Eitthvað af þessu fé mun vera fest í útlánum, en þó lítið, og er því hér reiknað með, að allt þetta fé sé handbært. Stofnfé hins nýja sjóðs mun því verða um það bil 5.5 millj. kr., ef engin veruleg breyting verður hér á. Ekki er reiknað með neinu framlagi frá ríkinu við stofnun sjóðsins, en aftur á móti með árlegu framlagi, er nemi 0.5 millj. kr. Þetta framlag sé notað til að greiða rekstrarhalla sjóðsins, en afgangurinn bætist við stofnsjóð. Stofnsjóðurinn fer því vaxandi frá ári til árs, eins og sést í eftirfarandi töflu. Útlán úr stofnsjóði fást með því að draga útistandandi skuldabréf sjóðsins frá öllum útlánum hans, að A-lánunum undanskildum. Handbært fé verður síðan mismunurinn á þessum útlánum og öllum stofnsjóðnum.

	Stofnsjóður í árslok kr.	Útlán úr stofnsjóði kr.	Handbært fé í stofnsjóði kr.
1947	5 700 000	2 710 000	2 990 000
1948	5 908 250	3 720 000	2 188 250
1949	6 087 750	3 680 000	2 407 750
1950	6 239 750	3 640 000	2 599 750
1951	6 365 500	3 600 000	2 765 500
1952	6 466 250	3 560 000	2 906 250
1953	6 543 250	3 520 000	3 023 250
1954	6 597 750	3 480 000	3 117 750
1955	6 631 000	3 440 000	3 191 000
1956	6 644 250	3 400 000	3 244 250

Eftir þessi tíu ár mundi þá stofnsjóðurinn nema 6.64 millj. kr., og mætti útgáfa skuldabréfa nema fjórfaldri þeirri upphæð, eða um það bil 26.5 millj. kr., en næmi samkvæmt áætluninni 22.1 millj. kr.

Árlegar greiðslur sjóðsins til afborgana, vaxta og rekstrarkostnaðar yrði eins og eftirfarandi tafla sýnir.

	Árlegar greiðslur til afborgana, vaxta og rekstrarkostn. kr.
1947	345 000
1948	634 500
1949	958 500
1950	1 325 000
1951	1 684 000
1952	2 035 500
1953	2 379 500
1954	2 716 000
1955	3 045 000
1956	3 366 500

Ef þetta yfirlit er horið saman við, hve mikið handbært fé í stofnsjóði sjóðurinn á í lok hvers árs, sést, að hann á nóg handbært fé til að standa skil á öllum greiðslum sínum næsta ár og riflega það öll árin, nema síðasta árið. Sjóðurinn ætti því ekki að geta komizt í greiðsluþrot, enda þótt allar afborganir af útlánum hans brygðust í heilt ár.

Efnahagsreikningur í árslok 1956.

Á grundvelli þessara áætlana má stilla upp hugsanlegum efnahagsreikningi í árslok 1956.

Efnahagsreikningur 31. des. 1956.

Eignir :	
Eftirstöðvar af gömlum útlánnum	kr. 900 000
Eftirstöðvar af nýjum útlánnum:	
1. A-lán	kr. 5 500 000
2. B-lán	— 24 600 000
	—————
	— 30 100 000
Bankainnstæður og peningar í sjóði	— 3 244 250
	—————
	Alls kr. 34 244 250
Skuldir :	
Skuld við seðladeild Landsbankans	kr. 5 500 000
Vaxtabréf í umferð	— 22 100 000
Hrein eign	— 6 644 250
	—————
	Alls kr. 34 244 250

Samkvæmt þessu nema skuldbindingar sjóðsins 27 600 000 kr., en hrein eign hans 6 644 250 kr., eða sem næst 24.1% af þessari upphæð. Fjárhagur sjóðsins stendur því alltraustum fótum, enda þótt það sé á engan hátt sambærilegt við stöðu Byggingarsjóðs, og getur hann staðið undir talsverðum töpum, án þess að leita þurfi til ríkisábyrgðarinnar. Sjóðurinn hefur einnig nokkurt svigrúm til að auka skulda-bréfaútgáfu sína, þar sem útistandandi bréf hans eru að upphæð 22.1 millj. kr., en mættu nema 26.5 millj. kr.

Handbært fé sjóðsins er um 10.8% af útistandandi lánnum hans, og verður „likviditet“ hans eins og að framan greinir að teljast góð.

Eins og starfsemi sjóðsins hefur verið áætluð hér, getur sjóðurinn ekki haldið áfram starfsemi sinni í jafnstórum mæli að þessum tíu árum loknum. Hann verður annaðhvort að minnka útlán sín mikið eða fá aukin framlög úr ríkissjóði eða rýmri rétt til skuldabréfaútgáfu, nema hvort tveggja sé.

Nd. 452. Frumvarp til laga

um endurreisn hinna fornu biskupsstóla að Skálholti og Hólum í Hjaltadal.

Flm.: Sigurður Þórðarson, Jörundur Brynjólfsson, Sigurður Guðnason, Sveinbjörn Högnason, Jón Sigurðsson.

1. gr.

Á Íslandi skulu vera, auk biskups landsins, tveir vígslubiskupar, annar í Skálholtsbiskupsdæmi hinu forna, er situr í Skálholti, hinn í Hólabiskupsdæmi hinu forna með aðsetri á Hólum.

2. gr.

Jafnskjótt og fé er til þess veitt á fjárlögum og eigi síðar en árið 1950, skulu reistar biskupsíbúðir að Skálholti og Hólum. Enn fremur skal ríkið reisa í Skálholti vandaða dómkirkju og láta fullnaðaraðgerð fram fara á Hóladómkirkju. Skal þá og aftur flytja heim í dómkirkjurnar hina fornu gripi þeirra.

3. gr.

Vígslubiskupar skulu kjörnir af öllum þjónandi prestum þjóðkirkjunnar. Kjör-gengir eru allir þeir, sem rétt hafa til prestsembættis í þjóðkirkjunni, án tillits til þess, hvar búsettir eru í landinu. Um kosningu vígslubiskupa fer eftir gildandi

lögum um biskupskosningu. Verði kosning eigi lögmæt, af því að enginn fái áskilinn hluta greiddra atkvæða, skal embættið veitt eftir tillögum biskups. Biskup landsins vígir vígslubiskupana.

4. gr.

Vígslubiskupar vígja biskup landsins, er svo stendur á, að fráfarandi biskup getur eigi gert það, og skal sá vígslubiskup framkvæma biskupsvígslu, er biskups efni velur til þess. En við biskupsvígslu, framkvæmda af aðalbiskupi landsins, skulu vígslubiskupar vera sjálfkjörnir vígsluvottar. Vígslubiskupar eru jafnframt dómkirkjuprestar, hvor á sínu setri. Biskup getur falið þeim að vígja presta í biskupsdæmum þeirra, fái hann því eigi sjálfur við komið. Enn fremur skulu vígslubiskupar visitera í biskupsdæmum sínum, og skal yfirreiðum þeirra hagað eftir fyrirmælum biskups og í samráði við hann.

5. gr.

Vígslubiskupar hafa að árslaunum níu þúsund krónur. Þeir hafa ókeypiss bústað og fá endurgreiddan ferðakostnað eftir reikningi, er biskup samþykkir, en kirkjumálaráðuneytið úrskurðar.

6. gr.

Lög þessi koma til framkvæmda jafnskjött og núverandi vígslubiskupsembætti losna.

Greinargerð.

Á síðustu árum hefur risið sterk alda í landinu í þá átt, að hafizt verði nú þegar handa til þess að endurreisa á verðugan og viðeigandi hátt hina frægu sögu- staði og fornu biskupsgarða og menntasetur Skálholt og Hóla. Hefur Alþingi haft þessi mál nokkuð til meðferðar og þar komið í ljós mikill áhugi og góður vilji, þótt til þessa hafi skoðanir verið nokkuð skiptar um það, á hvern hátt hin forna helgi og virðing þessara staða skyldi vernduð og aukin.

Í þessu frv. er lagt til, að Hólar og Skálholt verði aftur gerð að biskupssetrum, svo sem þau hafa verið um aldir.

Þess má vænta, ef frv. þetta nær fram að ganga, að í framtíðinni muni þarna sitja úrválmenn íslenzkrar prestastéttar. Rísa þar þá upp menntasetur, er göfgandi áhrif hafa á þjóðlíf og menningu landsins, svo sem áður var. Á Hólum hefur verið skóli um allmörg ár, og nú er líklegt, að Skálholt verði einnig skólasetur, áður langir tímar líða, og ætti sú ráðstöfun, að Skálholt yrði biskupssetur, að stuðla að því beint og óbeint. En þá fyrst er virðing og hin forna helgi þessara frægu staða endurvakin, svo sæmd sé að, ef sameinað verður þar á ný biskupssetur og skóli. En þetta tvennt, skóli og kirkja, fræðsla og trú, hefur verið saman ofið í íslenzkri menning nánar en hjá flestum eða öllum nágrannaþjóðum vorum.

Land vort er svo stórt og erfitt yfirferðar, að til þess er ekki hægt að ætlast, að biskup landsins, hlaðinn miklum og vandasömum störfum heima fyrir, geti annað því að hafa það eftirlit, sem æskilegt er, með kirkjum og söfnuðum, prestum og prestssetrum landsins, þar sem það hlýtur að taka áratugi að heimsækja allar kirkjur og söfnuði landsins. Er því hin mesta nauðsyn á, að hann geti falið völdum mönnum, er prestastéttin ber fullt traust til, að annast slíkar yfirreiðar og heim- sóknir fyrir sína hönd að einhverju leyti. En einmitt slíka aðstoðarmenn mundi hann fá, þar sem vígslubiskuparnir eru, með þeirri skipan, sem frv. miðar að.

Það skal viðurkennt, að þetta hefur nokkurn kostnað í för með sér fyrir ríkis- sjóðinn. Ber þess þó að gæta, að hvort sem frv. þetta verður að lögum eða eigi, verður vart undan því skotizt fyrir ríkissjóð að leggja fram fé til endurbyggingar Skál- holtskirkju og ýmissa endurbóta á húsum þar og á Hólum. Enn fremur eru nú uppi háværar raddir meðal Norðlendinga um að fá sérstakan prest að Hólum, og hefur þegar verið borið fram á Alþingi frv. um það efni. Verður vart til lengdar

staðið gegn eindregnum óskum manna um þetta, enda er hér um að ræða sann-
girniss- og metnaðarkröfu. Af þessu má sjá, að frv. þetta hefur ekki í raun og veru
slíkan kostnað í för með sér og í fljótu bragði sýnist.

Þess skal að lokum getið, að frv. þetta hefur verið lagt fyrir kirkjuráð og
hlotið einróma samþykki þess.

Nd. 453. Breytingartillögur

við frv. til l. um virkjun Sogsins.

Frá Jörundi Brynjólfssyni.

Við 7. gr.

1. Orðin „nema samkomulag aðra tilhögun“ í 1. málsg. falli niður.
2. Orðin „og eigandi að helmingi fullvirkjað“ í 2. másl. sömu málsg. falli niður.
3. Á eftir 1. málsg. komi ný málsg., svo hljóðandi:

Nú óskar ríkisstjórnin, að ríkissjóður gerist meðeigandi að Sogsvirkjun-
inni fyrr en virkjunin er hálfnuð, og á hún þá rétt á eignartiltölu í henni með
sömu skilmálum og tilhögun að öðru leyti sem greinir í næstu málsgrein hér
á undan, enda haggist ekki við það tilkall Reykjavíkur til raforku samkvæmt
niðurlagi sömu málsg.

Nd. 454. Breytingartillaga

við frv. til l. um sameining Selfosbyggðar í eitt hreppsfélag.

Frá heilbrigðis- og félagsmálanefnd.

Við 5. gr. Í stað „1. jan. 1946“ komi: 1. júní 1946.

Nd. 455. Breytingartillaga

við frv. til l. um sameining Selfosbyggðar í eitt hreppsfélag.

Flm.: Sigurður Thoroddsen, Stefán Jóh. Stefánsson.

Á eftir 4. gr. frv. kemur ný grein, sem verður 5. gr., svo hljóðandi (og breytist
greinatala samkv. því):

Eftir gildistöku laga þessara skal hreppsnefnd hins nýja Selfosshrepps heimilt
að láta taka eignarnámi, eftir þörfum, hreppnum til handa jarðir eða landspildur,
er verða innan hreppsins og nefndar eru í 1. gr., og fer um framkvæmd þess eignar-
náms samkvæmt lögum nr. 61 14. nóv. 1917.

Ed.

456. Nefndarálit

um frumvarp til raforkulaga.

Frá iðnaðarnefnd.

Nefndin ræddi frv. á 3 fundum. Kvaddi hún til sín samgöngumálaráðherra og ræddi við hann einstök atriði frv. Kvað hann æskilegt, að breyting yrði gerð á 3. lið 35. gr., þannig að tryggja, að stórar fjárfúlgur yrðu ekki notaðar úr raforkusjóði til einkastöðva, sem ekki gætu síðar fallið inn í heildarkerfið. Kynni slík ráðstöfun á sjóðnum að torvelda það megintakmark, sem stefnt væri að, að koma upp heildarkerfi um land allt. Nefndinni þótti þó ekki rétt að leggja til, að gerð yrði á þessu breyting við 2. umr., m. a. vegna þess, að nokkur hluti nefndarinnar, sérstaklega formaður, taldi, að mjög mikilvægar breytingar þyrfti að gera á frv. í heild, einkum á IV. kafla þess, sem að mestu mætti falla í burtu, en fella þau ákvæði, sem nauðsynlegt væri að halda í frv., inn í II. kafla. Þá væri og ástæða til að breyta VII. kafla frv. að því er snertir skipun og vald raforkuráðs. Þá þyrfti einnig að gera orðabreytingu á 18. gr., svo að meginmál hennar verði skýrara og valdi ekki misskilningi. En með tilliti til þess, að óhjákvæmilegt er að fá sum meginatriði frv. lögfest á þessu þingi, og þá einkum III. kaflann, svo og að marka nú þegar einhverja stefnu í þessu mikla hagsmunamáli þjóðarinnar, taldi nefndin rétt að mæla með því, að frumvarpið yrði samþykkt óbreytt til 3. umræðu, þar sem viðtækar breytingar á frv. gætu orðið til þess, að málið dagaði uppi í þinginu, en á það leggur nefndin megináherzlu, að það komi ekki fyrir, enda tækifæri síðar til þess að koma fram breytingum á lögunum, þegar sýnt er, að annað þykir betur henta.

Nefndin leggur því til, að frv. verði samþykkt óbreytt. Einstakir nefndarmenn eru óbundnir um að koma fram með breytingartill. eða fylgja breytingartill., sem fram kynnu að koma.

Eftir að nefndin hafði gengið frá málinu, barst henni bréf frá Félagi löggiltra rafvirkjameistara, og þykir rétt að birta það hér með sem fylgiskjal.

Alþingi, 20. febr. 1946.

Gísli Jónsson,
form., frsm.

Páll Hermannsson,
fundaskr.

Guðm. Í. Guðmundsson.

Fylgiskjal.

Reykjavík, 15. febrúar 1946.

Til iðnaðarnefndar efri deildar Alþingis, Reykjavík.

Vér leyfum oss hér með að snúa oss til hinnar heiðruðu nefndar út af frumvarpi til raforkulaga á þskj. 313, sem nefndin mun hafa nú til meðferðar.

Þau atriði frumvarpsins, sem vér sérstaklega viljum leiða athygli að, eru þau, sem hér skal greina:

1) Við teljum óviðunandi, að bæjar- og sveitarfélög séu svipt þeim rétti, er þau hafa haft til rafvirkjunar fyrir sig, og sömuleiðis einstaklingar, sem reka eigin atvinnu á ýmsum stöðum landsins, sem opinberar rafveitur ná ekki til, og teljum sjálfsgagt, að þau fyrirtæki mættu selja raforku til nærliggjandi húenda, ef önnur raforka er ekki til.

2) Vér teljum nauðsynlegt að breyta 10. gr. frumvarpsins í þá átt, að skylt sé að bjóða ávallt út í almennu útboði allt, sem framkvæma þarf, til þess að tryggja það, að sem bezt kjör fáiast.

3) Vér teljum, að rafmagnseftirlit ríkisins eigi að starfa, eins og til var ætlað með eldri lögum, sem öryggi landsmanna bæði í efnis- og verkakaupum, sbr.

Rv. Rv., sem hefur sitt eftirlit bæði með verkum rafvirkja og efni, er þeir selja til notenda, því ef eftirlitið sjálft eigi að vera aðalvirkjunarfyrirtæki ríkisins, sem sjálft hafi eftirlit með sjálfu sér, sé eftirlit og öryggi þar með horfið, og sé þá illa farið gagnvart kaupendum og notendum.

4) Samkvæmt ákvæðum frumvarpsins er raforkuráðið, sem ræðir um í 50. gr., algerlega valdalaust.

En vér teljum, að þetta sé mjög óheppilegt. Eins og ráðið er skipað, álitum vér, að það ætti einmitt að hafa yfirstjórn allra þessara mála undir æðstu stjórn ráðherra. Virðist það undarleg hugsun, að raforkumálastjóri skuli eiga að vera að miklu leyti óháður ráðinu. Verður eigi séð, að með því móti verði nokkurt gagn að þeirri íhlutun um þessi mál, sem skipun ráðsins virðist eiga að leggja í hendur þeirra stofnana, sem nefndar eru í 50. gr. og eiga að ráða því, hverjir skuli eiga sæti í ráðinu. Ætti að nægja, að rafveitustjóri starfaði undir yfirstjórn ráðsins, og væri raforkumálastjóri þá algerlega óþarfur, enda yrði starfssvið rafveitustjóra í samræmi við það fyrirkomulag.

Vér teljum óhjákvæmilegt, að raforkuráð hafi æðsta vald í raforkumálum næst ráðherra og að rafveitustjóri starfi undir þess stjórn, samanber rafmagnsstjóri undir bæjarstjórn Reykjavíkur.

Engum getur blandast hugur um, að hér er um velferðarmál þjóðarinnar að ræða, að vel takist með skipun þessa mikla máls. Vér leyfum oss því að vænta þess, að nefndin taki til mjög alvarlegrar ihugunar, hvort hún vill ekki fallast á þau sjónarmið vor, sem greind eru hér að framan. Erum vér reiðubúnir til þess að bera fram breytingartillögur við einstakar greinar frumvarpsins, ef nefndin vill fallast á þau grundvallaratriði, sem hér ræðir um, og að sjálfsgöðu erum vér reiðubúnir til viðtals við nefndina um málið, ef hún telur, að það muni vera því til gagns.

Virðingarfyllst

F. h. Félags löggiltra rafvirkjameistara í Reykjavík og Félags isl. rafvirkja

Jón Ormsson. Ríkarður Sigmundsson.
Jónas Ásgríms. Gísli Jóh. Sigurðsson.

Sþ.

457. Nefndarálit

um till. til þál. um vélar til raforkuvinnslu á sveitaheimilum.

Frá allsherjarnefnd.

Nefndin leitaði á sínum tíma umsagnar rafmagnseftirlits ríkisins, og er hún á þessa leið:

RAFMAGNSEFTIRLIT RÍKISINS

Reykjavík, 15. des. 1945.

Í bréfi, dagsettu 16. nóv. þ. á., óskar allsherjarnefnd Alþingis umsagnar rafmagnseftirlitsins um tillögu til þingsályktunar um vélar til raforkuvinnslu á sveitaheimilum. Í því sambandi vill rafmagnseftirlitið taka eftirfarandi fram:

Rafmagnseftirlitið telur ástæðu til, að gerð verði rannsókn á því, hvernig raforkuþörf sveitaheimila, sem af einhverjum orsökum ekki eiga kost á rafmagnni á annan hátt en með eldsneytishreyflum, verði haganlegast fullnægt. Ráðist sveitaheimili í að kaupa slíkan hreyfil, verður nefnilega að reyna að hagnýta orkumagn eldsneytisins til hins ýtrasta, þó að vísu innan fjárhagslega skynsamlegra takmarka,

og kemur þar margt til greina. Sem dæmi má t. d. nefna, að sé hreyfillinn notaður til heypurrkunar, þarf að athuga, hversu og á hvern hátt heppilegt sé að nota kæliloft og útblástursloft hans til þurrkunarinnar eða annarra nytsamlegra þarfa, í stað þess að láta þetta loft og þar með mestan hluta orkunagns eldsneytisins fara í súginn. Sama gildir um matareldun með rafmagni og fleira. Kemur eins og fyrr er getið margt til greina, og ekki verður sagt með vissu, hvaða fyrirkomulag megi ætla haganlegast fyrir íslensk sveitaheimili, fyrr en að lokinni rannsókn.

Virðingarfyllt
Jakob Gíslason.

E. Briem.

Til allsherjarnefndar Alþingis, Alþingi.

Nefndarmenn eru allir meðmæltir tillögunni efnislega, en telja þó þörf orðabreytinga á henni. Varð samkomulag um að mæla með samþykkt hennar með þessari

BREYTINGU:

Tillöugreinin orðist svo:

Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina:

1. að láta rannsaka hið allra fyrsta, hvernig fullnægt verði raforkuþörf þeirra sveitaheimila, sem hvorki hafa hentug skilyrði til vatnsvirkjunar né eiga kost á raforku úr almannarafveitum;
2. að athuga að lokinni þessari rannsókn, á hvern hátt þessum heimilum verði tryggð kaup á þeim tækjum, sem hentugust þættu til raforkuvinnslu handa þeim, með beztu fáanlegum kjörum, meðal annars með því að hlutast til um, að tollur af þessum tækjum verði ekki hærrí en af landbúnaðarvélum;
3. að birta niðurstöður rannsóknarinnar og gefa út leiðarvísi um gerð, uppsetningu og alla meðferð þessara tækja handa notendum þeirra.

Alþingi, 21. febr. 1946.

Jóhann Jósefsson,
form.

Jón Sigurðsson.

Sigurður Þórðarson,
fundaskr.

Barði Guðmundsson.
Páll Zóphóníasson.

Sigurður Thoroddsen,
frsm.

Ingólfur Jónsson.

Nd.

458. Breytingartillögur

við frv. til l. um sameining Selfosbyggðar í eitt hreppsfélag.

Frá Páli Zóphóníassyni.

1. Við 1. gr. Greinin orðist svo:

Selfosbyggð í Árnessýslu, sem vaxið hefur upp á mótum þriggja hreppsfélaga við Ölfusá, skal verða sérstakt sveitarfélag, er nefnist Selfosshreppur. Í hinum nýja hreppi er allur Sandvíkurhreppur, nema svonefnd Flóagafllstorfa, er leggjast skal til Eyrarbyggðahrepps, Hellir ásamt Fossnesi úr Ölfushreppi og sneið af Laugardælalandi í Hraungerðishreppi, er markast af beinni línu frá Virkisvörðu til hæsta klettsins á nyrzta ferjuholti í Hellislandi. Að öðru leyti eru landamerki jarða þeirra, sem að ofan voru taldar, hreppamörk hins nýja Selfosshrepps.

2. Við 3. gr. Greinin orðist svo:

Ölfushreppi og Hraungerðishreppi greiðir Selfosshreppur bætur eftir mati fyrir missi tekna af þeim landsvæðum, sem frá þeim hreppum eru tekin og

lögð til hins nýja Selfosshrepps. Á sama hátt greiði Eyrarbakkaheppur bætur eftir mati til Selfosshrepps, fyrir missi tekna af því landi, sem frá Selfosshreppi er tekið og lagt undir Eyrarbakkahepp.

3. Við 4. gr.

- a. Í stað orðanna „Ölfushreppi og Hraungerðishreppi“ á tveim stöðum í 1. málsgr. komi: Ölfushreppi, Hraungerðishreppi og Eyrarbakkaheppi.
- b. 2. málsgr. („Ágreiningsmálum milli Selfoss- og Sandvíkurhrepps“ o. s. frv.) falli niður.

Ed.

459. Nefndarálit

um frv. til l. um vinnuskóla á Reykhólum.

Frá minni hl. menntamálanefndar.

Nefndin hefur athugað málið, en ekki orðið sammála. Meiri hlutinn vill vikja frumvarpinu frá með dagskrá. Minni hlutinn vill samþykkja það með breytingum. Er aðalbreyting minni hl. fólgin í því að fella niður ákvæði um sérstaka kvennadeild í þessari stofnun, en gera hins vegar ráð fyrir því, að þar risi sérstakur húsmæðraskóli samkvæmt lögum, er gilda um það efni.

Ríkið hefur keypt Reykhóla, en ekki notað jörðina til nýrra framkvæmda. Eru bæjarhús forn og að falli komin. Hins vegar er jörðin frábær kostajörð, og er sýnilegt, að þar gætu átt heima margar menntastofnanir og jörðin auk þess verið heimili nokkurra starfsmanna ríkisins. Hefur Alþingi nú veitt fé til þess að koma í framkvæmd á Reykhólum tilraunastöð fyrir Vesturland.

Gísli Jónsson, þm. Barðstrendinga, hefur fyrir nokkru gert frumdrætti að skipulagi nýrrar stofnunar á Reykhólum. Vann Aðalsteinn Eiríksson, skólastjóri í Reykjanesi, með Gísla Jónssyni að þessu máli og frv. því, sem nú liggur fyrir. Frv. mun oftast en einu sinni hafa verið sent til umsagnar milliþinganefnd í skólamálu, en sú athugun hefur ekki borið sýnilegan árangur.

Frumvarpið gerir ráð fyrir merkilegri nýjung í uppeldismálum sveitanna. Hér er ekki um að ræða bændaskóla, gagnfræðaskóla né héraðsskóla. Vinnuskóli samkvæmt fyrirbyggjandi frv. yrði nánast nútíma eftirmynd af Ólafsdalsskóla á dögum Torfa Bjarnasonar. Nú eru tveir bændaskólar í landinu, og stendur til að reisa hinn þriðja á Suðurlandi. Í þessum skólum er veitt mikil bókfræðsla í tvo vetur, en mjög lítil vinnukennsla, því að verkstæði hefur vantað frá byrjun. Nemendur hafa nú um nokkur ár verið sumarlangt við vorverk og heyskap á Hólum og Hvanneyri, en ríkisvaldinu hefur ekki enn tekizt að búa svo um þessa vinnukennslu, að hún veiti þá æfingu, sem bændur á venjulegum sveitaheimilum þurfa mest á að halda. Það er eftirtektarvert, að í húsmæðraskólum sveitanna er námið fyrst og fremst verklegt. Allir þessir skólar verða fyrir svo mikilli aðsókn, að ekki er hægt að taka á móti nema litlum hluta umsækjenda, og fjölgar húsmæðraskólum þó stöðugt. Aðsókn hefur jafnan verið mun minni að bændaskólunum, og það engu síður, þó að þar hafi verið margt snjallra kennara. Ástæðan er sú, að fólkið hefur fundið, að skipulag húsmæðraskólanna var betra en bændaskólanna. Námsmeyjarnar lærðu að elda mat og þvo þvott, en lásu ekki um það í bókum, hversu ætti að vinna þau störf. Miklar líkur eru til, að skipulag það, sem frv. gerir ráð fyrir á Reykhólum, mundi innan skamms verða hið eftirsótta fordæmi við alla bændakennslu í landinu.

Minni hl. leggur til, að frv. á þskj. 134 verði samþykkt með eftirfarandi

BREYTINGUM.

1. Við 1. gr. Greinina skal orða svo:

Ríkissjóður lætur reisa og reka á sinn kostnað vinnuskóla á Reykhólum í Austur-Barðastrandarsýslu. Markmið skólans er að veita nemendum þá kunn-

áttu, sem þeim er nauðsynleg til þess að lifa og starfa á sviði landbúnaðar, smærri bátaútvegs og iðnaðar í sambandi við búrekstur.

2. Við 2. gr.
 - a. Í stað upphafsorðanna „Í verknámsdeild karla“ kemur: Í skólanum.
 - b. Tveir síðustu másl. A-liðar skulu vera sérstök málsgrein.
 - c. Fyrir orðin „íslenzka“ og „söngur“ í fyrri málsgr. B-liðar kemur: íslenzku og söng.
3. Við 3. gr.
 - a. Fyrri málsgr. skal orða svo:
Námstíminn er þrjú missiri: tveir vetur og eitt sumar.
 - b. Orðið „deildarinnar“ í upphafi síðari málsgr. fellur burt.
4. Við 4. gr. Greinin fellur burt, og breytist greinatalan á eftir samkvæmt því.
5. Við 5. gr. Í stað orðanna „Í báðum deildum skólans“ kemur: Í skólanum.
6. Við 6. gr. Fyrir orðin „með 2.—5. gr., skulu báðar deildir skólans“ kemur: í 2.—4. gr., skal skólinn.
7. Við 9. gr. Fyrir orðin „vera á varðbergi fyrir“ í síðari málsgr. kemur: gefa gætur.
8. Við 13. gr.
 - a. Fyrir „vinnustörfum“ í 2. másl. kemur: vinnustofum.
 - b. Fyrir orðin „frá því, sem nú er“ í síðasta másl. kemur: umfram þær, sem nú eru.

Alþingi, 22. febr. 1946.

Jónas Jónsson.

Sp. 460. Viðaukatillaga

við till. til þál. um rafveitu Norðurlands.

Frá Jónasi Jónssyni.

Aftan við tillgr. bætist: Jafnframt er ríkisstjórninni heimilað að fá á kostnað ríkissjóðs vel hæfan erlendan kunnáttumann til að rannsaka og gera áætlun um, hve mikið mundi kosta að gera góðan fiskveg í Laxá fram hjá rafstöðinni við Laxár-fossa.

Sp. 461. Tillaga til þingsályktunar

um ríkisábyrgð á rafveituláni fyrir Borgarneshrepp.

Flm.: Bjarni Ásgeirsson.

Alþingi ályktar að heimila ríkisstjórninni að ábyrgjast allt að 400 þús. kr. lán, sem Borgarneshreppur í Mýrasýslu tekur til þess að standast kostnað við rafveitukerfi innan kaupsinsins, þó ekki yfir 85% af heildarkostnaði við verkið.

Greinargerð.

Oddviti Borgarneshrepps í Mýrasýslu hefur fyrir hönd hreppsnefndarinnar óskað þess, að ég aflagði á Alþingi heimildar til handa ríkisstjórninni til þess að taka ábyrgð á allt að 400 þús. króna láni til þess að koma upp innanbæjarkerfi fyrir kaupsinsins í sambandi við virkjun Andakilsár, sem væntanlega verður lokið á næsta ári.

Nánar í framsögu.

Fylgiskjal.

ÓLAFUR TRYGGVASON

Reykjavík, 15. febrúar 1946.

Rafveita Borgarness.

Hér með sendi ég yður kostnaðaráætlun um innanbæjarveitu þá, sem fyrirhugað er að byggja í Borgarnesi á næstkomandi sumri.

Við ákvörðun á fyrirkomulagi veitunnar hef ég að nokkru stuðzt við þá áætlun, sem rafmagnseftirlit ríkisins gerði árið 1943, en þar er m. a. gert ráð fyrir 3 spennistöðvum í bænum til að byrja með, eins og í þeirri áætlun, er hér liggur fyrir.

Eins og yður er kunnugt, hefur verið gengið frá kaupum á nauðsynlegu efni til spennistöðva og háspennukerfis í Borgarnesi, en þetta efni mun verða af sömu gerð og ráðgert er að nota í innanbæjarkerfi Akraness. Kostnaður spennistöðva og háspennukerfis verður því áætlaður nú af nokkurri nákvæmni, a. m. k. að því er efni snertir. Þó er rétt að vekja athygli á, að hin erlendu firmu áskilja sér rétt til að leiðrétta tilboðsverð sin til samræmis við verð á hráefnum og vinnu, ef þessir kostnaðarliðir breytast frá þeim tíma, sem tilboð er gefið, og þar til vörurnar eru afgreiddar. Samkvæmt meðfylgjandi áætlun er gízkað á, að kostnaður spennistöðva og háspennukerfis muni nema **275000 kr.**

Að því er lágspennukerfið snertir er hér ekki um nákvæma kostnaðaráætlun að ræða, m. a. vegna þess, að á þessu stigi málsins er ekki víst um, hversu viðtækar breytingar verði mögulegt að gera á kerfinu að þessu sinni. Samkvæmt þeirri áætlun, sem hér ræðir um, er gert ráð fyrir, að nokkur hluti lágspennukerfisins, eða allt að 600 m, verði lagður í jörðu þegar á þessu sumri, en hins vegar verði að öðru leyti notast við loftlínukerfi í bænum, a. m. k. fyrst um sinn. Gízkað er á, að kostnaður lágspennukerfisins muni með þessari tilhögun nema um **175000 kr.**

Kostnaður alls innanbæjarkerfisins með framangreindu fyrirkomulagi áætlast samkvæmt þessu á **450000 kr.** Þess skal getið, að væntanlegur stofnkostnaður aðveitustöðvar bæjarins er ekki talinn með í þessari upphæð, með því að sá kostnaður mun vera innifalinn í áætlunum stofnkostnaði Andakílsárvirkjunar.

Nánari áætlun, sérstaklega að því er lágspennukerfið snertir, hef ég því miður ekki tök á að gera að þessu sinni, en ég mun þó að sjálfsgöðu gefa yður allar frekari upplýsingar um innanbæjarveituna, sem ég get í té látið og þér kynnuð að óska eftir.

Virðingarfyllt

Ólafur Tryggvason.

Oddviti Borgarneshrepps, hr. Friðrik Þórðarson.

Sþ. 462. Tillaga til þingsályktunar

um fullnaðarrannsóknir á fallvötnum til raforkunota handa íbúum Vestur-Skaftafellssýslu og hluta af Rangárvallasýslu.

Flm.: Gísli Sveinsson, Sveinbjörn Högnason.

Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að annast um, að fullnaðarrannsóknnum verði sem fyrst lokið á fallvötnum þeim, sem fullnægt gætu, ef virkjuð yrðu, raforkuþörf íbúa Vestur-Skaftafellssýslu, væntanlega að einhverju leyti í sambandi við hluta af Rangárvallasýslu, er a. m. k. virðist geta átt sér stað um Mýrdals- og Eyjafjallsveitirnar, svo að gengið verði úr skugga um, hvort langleiðslur þyrfti á það svæði frá Sogsstöðinni, eða hver úrræði önnur yrðu þar heppilegust og kæmu að beztum notum, þegar á allt er litið.

Greinargerð.

Till. þessi er borin fram sem nauðsynleg viðbót við áskoranir þær, sem nú eru mjög í frammi, um rannsóknir á orkuvinnslu úr Soginu og leiðslur rafmagns þaðan um Suðurlandssýslurnar, því að engan veginn er enn úr því skorið, hvernig heppilegast er að standa að þeim málum, þegar austar dregur á láglendið. Sjálfsgagt er að styðja að því, að rafmagn frá Sogi komist sem fyrst svo langt og svo víða sem álitíð er af fróðum mönnum gerlegt og hagkvæmt, og það vilja flm. þessarar tillögu einnig gera. En þegar á þessar slóðir kemur, til Eyjafjalla og Vestur-Skaftafellssýslu, geta fleiri leiðir vel komið til greina og fallvötn þar ef til vill nægileg til fullnægingar mikilli raforkuþörf, ef ráðizt yrði í að virkja þau, en um það skortir enn fullnægjandi rannsókn, svo að réttur og nauðsynlegur samanburður fáiist um málið í heild. Má hér ekki sízt nefna til Eyjafjöllin, þar sem alkunn fallvötn (fossar) blasa við sjónum manna, en í samhengi við þá sveit er Mýrdalurinn. Er þar að vísu byrjað á nokkrum rannsóknum og einnig austan Mýrdalssands, en allt er það ófullgert. Af öllum ástæðum má þetta ekki dragast lengur.

Nd. 463. Frumvarp til laga

um landnám, nýbyggðir og endurbyggingar í sveitum.

Frá landbúnaðarnefnd.

I. KAFLI

Um stjórn landnámsmála.

1. gr.

Landbúnaðarráðherra skal hafa með höndum yfirstjórn þeirra mála, er lög þessi varða.

2. gr.

Skipaður skal sérstakur landnámsstjóri. Laun hans skulu vera þau sömu og búnaðarmálastjóra.

3. gr.

Landnámsstjóri skal undirbúa tillögur og áætlanir um frumræktun lands í stórum stíl, jafnt til stofnunar byggðarhverfa í sveitum og til nytja fyrir kaupþún og kaupstaði. Hann skal og hafa yfirumsjón framkvæmda þessara tillagna að fenginni samþykkt þeirra aðila, er um þær fjalla, svo og með öðrum framkvæmdum, er lög þessi varða og ekki eru öðrum falin sérstaklega. Hann skal njóta til þessa ráðuneytis Búnaðarfélagis Íslands og Atvinnudeildar háskólans.

II. KAFLI

Um landnám ríkisins.

4. gr.

Ríkisstjórnin lætur eftir tillögum landnámsstjóra og að fengnu álitum Búnaðarfélagis Íslands og Nýbyggingarráðs undirbúa á kostnað ríkisins ræktun lands, þar sem stofna skal byggðarhverfi í sveitum eða hefja stórfellda ræktun við kaupþún og kaupstaði, eftir því sem nánar er fyrir mælt í lögum þessum.

Ríkissjóður greiðir til þessara framkvæmda minnst 2.5 millj. kr. á ári á næstu 10 árum, í fyrsta sinn 1947.

5. gr.

Þessi undirbúningur landsins til ræktunar, sem ríkið framkvæmir og kallast landnám ríkisins, skal vera í því fólgin að ná á eina hönd samfelldu landi til ræktunar og nytja, ræsa fram það land, sem rækta skal, leggja um það vegi, sem tengdir eru aðalvegum nærliggjandi byggða, og ef reisa skal á því byggðarhverfi aðalæðar til vatnsleiðslu og skolpleiðslu, enn fremur skipuleggja á því byggð og skipta því sem sú byggð krefur.

6. gr.

Landnám þetta skal fara fram á landi, sem er eign ríkisins, bæjar-, sveitar- eða byggðarfélagaga. Keypt skal land í þessu skyni, þar sem þess gerist þörf, og er heimilt að taka jarðir, sem ekki eru í sjálfsábúð, eignarnámi til þessara nota og einnig einstakar sjálfseignarjarðir, sem ekki næst samkomulag um kaup á og eru inn á milli landsvæða, sem taka á til landnáms, enda samþykki Búnaðarfélag Íslands, að eignarnámið fari fram.

7. gr.

Áður en framkvæmdir um landnámið eru hafnar á hverjum stað, skal landnámsstjóri hafa látið fara fram rannsóknir um skilyrði til ræktunar, rafvirkjunar, afnota af jarðhita, samgangna, markaða o. fl. Jafnframt skal hann hafa látið gera skipulagsuppdrátt og kostnaðaráætlun um landnámið og þá byggð, sem þar á að rísa, og gera áætlanir og tillögur um það, hvers konar húskapur þar skuli rekinn.

Niðurstöður rannsókna og áætlanir séu lagðar fyrir Búnaðarfélag Íslands og Nýbyggingarráð, svo að tryggt sé, að áætlanir séu í samræmi við heildaráætlanir þessara aðila.

8. gr.

Áður en landnám er hafið, skal sveitarstjórn, þar sem það á að fara fram, gefinn kostur á því að gera grein fyrir, hver áhrif hið fyrirhugaða landnám muni hafa á afkomuöryggi bújarða þeirra, sem fyrir eru í sveitinni, fiskitúninu, kaup-túninu eða kaupstaðnum og sveitar- eða bæjarfélagsins í heild. Verði ágreiningur um fyrirætlanir landnámsstjóra annars vegar og tillögur og óskir bæjar- eða sveitarstjórnarinnar hins vegar, sker Búnaðarfélag Íslands og Nýbyggingarráð úr, en þeim úrskurði má þó skjóta til fullnaðarákvæðis ríkisstjórnarinnar.

9. gr.

Þegar lokið er undirbúningi landsins til ræktunar og byggðar, skal það leigt með erfðaleigu einstaklingum eða byggðarfélögum með skilmálum, sem nánar verða teknir fram í reglugerð. Leigan skal miðuð við þá kosti, sem landið býður til búskapar og afkomu. Skytt skal landnámsstjóra, ef óskir koma fram, að gera samning við bæjar- eða sveitarstjórnir um það að taka að sér frumræktun lands fyrir hlutaðeigandi bæjar- eða sveitarfélög. Þau bæjar- eða sveitarfélög, sem hér eiga hlut að máli, skulu tryggja nægilegt fé til framkvæmdanna. Landnámsstjóra skal skytt að taka sem greiðslu væntanlegan jarðræktarstyrk eins og Búnaðarfélag Íslands áætlar hann.

10. gr.

Heimilt skal landnámsstjóra að verja nokkrum hluta þess fjár, sem varið er til landnámsins, til að ræsa fram og undirbúa til ræktunar land, þar sem reisa á einstök nýbýli samkv. VI. kafla þessara laga. Þessi heimild skal þó aðallega notuð þar, sem hagkvæmt er að framkvæma landnámið með þeim vélum, er landnámsstjóri ræður yfir. Þar, sem því verður ekki við komið, skal þó heimilt að verja til undirbúnings hvers býlis ákveðinni fjárupphæð, þó aldrei hærri en nemur meðal-kostnaði við stofnun býlis í byggðarhverfi. Skulu og fylgja því fjárframlagi sömu kvaðir og á landnámi ríkisins.

III. KAFLI

Um byggingarsjóð íslenzkra sveita.

11. gr.

Stofna skal sjóð, sem nefnist Byggingarsjóður íslenzkra sveita. Í lögum þessum er hann kallaður Byggingarsjóður.

12. gr.

Stofnfé sjóðsins er:

- a. Byggingarsjóður, Nýbýlasjóður og Smábýladeild Búnaðarbanka Íslands, eins og þessar stofnanir eru nú.
- b. Lán, er rikissjóður veitir eða útvegar vaxtalaust, þannig að stofnféð nemi alls 10 millj. kr. 1. júlí 1947, en síðan leggist árlegur tekjuafgangur sjóðsins við stofnféð.

13. gr.

Tekjur sjóðsins eru:

1. Vaxtatekjur.
2. Árlegt framlag úr rikissjóði, er nemur 2.5 millj. kr. næstu 10 ár, í fyrsta skipti árið 1947.

14. gr.

Sjóðurinn veitir lán gegn 1. veðrétti í jörðum, lóðum, íbúðarhúsum og peningshúsum:

- a. Til endurbygginga íbúðarhúsa á sveitabýlum með þeim skilyrðum og takmörkunum, sem sett eru í IV. kafla þessara laga.
- b. Til byggingar íbúðarhúsa og peningshúsa í byggðarhverfum samkvæmt V. kafla þessara laga.
- c. Til byggingar íbúðarhúsa og peningshúsa á nýbýlum, sem reist eru á ræktuðu landi við skiptingu jarða eða landi, sem er sérstaklega vel fallið til ræktunar og byggðar, og reist verða samkvæmt VI. kafla þessara laga.

Lánin mega vera allt að 75% af kostnaðarverði þeirra bygginga, sem reistar kunna að verða fyrir þau, reiknuðu af teiknistofu landbúnaðarins með vísitölu byggingarkostnaðar í sveitum það ár, sem þær eru gerðar.

15. gr.

Degar stjórn Byggingarsjóðs hefur gefið loforð um lánveitingu samkv. 14. gr., er heimilt að veita bráðabirgðalán meðan á framkvæmdum stendur, gegn persónulegum tryggingum og veði í framkvæmdinni, allt að 80% af hinu áætlaða endanlega láni, en slík bráðabirgðalán skulu greidd að fullu um leið og hin föstu lán eru afgreidd. Skal lánið veitt jafnóðum og verkinu miðar áfram. Vextir af bráðabirgðalánum þessum skulu vera 5%.

16. gr.

Byggingarsjóði skal heimilt, ef stofnfé hrekkur ekki til fyrir þeim lánum, sem álitin eru æskileg, að taka lán eða gefa út handhafavaxtabréf, allt að þreföldum stofnsjóði sínum.

Handhafavaxtabréfin skulu tryggð með skuldabréfum lánþega, stofnfé sjóðsins og ábyrgð rikissjóðs.

17. gr.

Lán þau, er sjóðurinn veitir, skulu greidd með jöfnum árlegum greiðslum, og skulu þær árlegu greiðslur við það miðast, að vextir af lánsfénu séu 2%. Skal stjórn sjóðsins ákveða um hvert lán, til hve langs tíma það er veitt, og skal þá meðal annars á það litið, hve vandaðar byggingar þær eru, sem fyrir lánsféð eru reistar. Lánin skulu þó aldrei veitt til lengri tíma en 42 ára.

18. gr.

Heimilt er að telja lán eða eftirstöðvar láns úr Byggingarsjóði komnar í gjalddaga án uppsagnar:

1. Þegar áskilið árgjald er ekki greitt á réttum gjalddaga.
2. Við eigendaskipti að veði fyrir láni eða ef veðið eyðileggst, er selt eða sett á uppboð.
3. Ef veðið gengur svo úr sér eða rýrnar að gildi, að lánið er ekki lengur tryggt að dómi lánveitanda.
4. Ef lántakandi hættir landbúnaðarframleiðslu eða störfum fyrir landbúnað.

19. gr.

Þegar lán eru komin í gjalddaga, hefur Byggingarsjóður heimild til að láta selja veðið við opinbert uppboð eða fara með það á annan hátt eins og venja er um veð fyrir lánnum, sem í gjalddaga eru komin.

20. gr.

Ef veð er selt á nauðungaruppboði eða við gjaldþrotaskipti, ber uppboðshaldara að geta þess í uppboðsgerðinni, að eignin sé veðsett Byggingarsjóði, og skal stjórn sjóðsins gert aðvart svo tímanlega, að hún geti látið fulltrúa sína vera við uppboðið.

21. gr.

Byggingarsjóður er undanþeginn öllum tekjuskatti og öðrum sköttum til ríkis og sveitarfélaga. Einnig á hann rétt á að fá ókeypis eigna- og veðbókarvottorð fyrir sjálfan sig.

22. gr.

Búnaðarbanki Íslands annast framkvæmdastjórn sjóðsins, og skal bankastjóri Búnaðarbankans afgreiða allar lánveitingar hans. Um lánveitingar til nýbýla, jafnt í byggðarhverfum sem til einstakra nýbýla, skal hann fara eftir tillögum landnámsstjóra, en um lánveitingar til byggingar íbúðarhúsa á gömlum sveitabýlum skal hann enn fremur hafa samráð við starfsmann í þjónustu teiknistofunnar, sem sérstaklega hefur með höndum skipulagningu byggðarinnar í sveitum ásamt landnámsstjóra og kallast skipulagsstjóri íslenzkra sveita, enda sé þeirri skipulagningu hagað í samræmi við áætlun, sem Búnaðarfélag Íslands og Nýbyggingarráð gera um framtíð landbúnaðar á Íslandi samkvæmt ákvæðum laga um Ræktunarsjóð Íslands.

IV. KAFLI

Um endurbyggingar íbúðarhúsa á sveitabýlum.

23. gr.

Lán úr Byggingarsjóði til endurbyggingar íbúðarhúsa á sveitabýlum skulu veitt með þessum skilyrðum:

1. Að húsið sé gert úr góðum og viðurkenndum byggingarefnum, og sé gerð hússins utan og innan samþykkt af stjórn sjóðsins.
2. Að lögð hafi verið fram stutt lýsing af bæjarhúsum umsækjanda, undirrituð af trúnaðarmönnum Brunabótafélags Íslands, og beri sú lýsing því vitni, að endurbyggingar sé þörf á íbúð hans.
3. Að lögð sé fram frá skipulagsstjóra yfirlýsing um, að býlið sé til frambúðar og íbúðarhús það, sem reisa á, sé við hæfi þess og að það verði reist á hentugum stað miðað við ræktun, vatnsból, vegi, síma, rafleiðslur og annað það, er tryggir framtíðargildi þess.

24. gr.

Lán úr Byggingarsjóði skulu enn fremur því aðeins veitt til endurbyggingar íbúðarhúsa á sveitabýlum, að húsið sé allt byggt að nýju, eða gamalt hús endurbyggt þannig, að skoða megi það sem algerlega nýja íbúð.

25. gr.

Ef skipulagsstjóri telur, að nauðsynlegt sé vegna skipulagningar byggðarinnar, að bæjarhús séu færð, getur Byggingarsjóður sett það að skilyrði fyrir láni til endurbyggingarinnar, að tillögur hans séu teknar til greina. Hins vegar á þá býlið rétt til láns úr Byggingarsjóði til endurbyggingar peningshúsa, ef staðfærsla íbúðarhúss hefur í för með sér, að peningshús séu líka færð úr stað.

V. KAFLI

Um byggðarhverfi.

26. gr.

Á landi því, sem ríkið hefur numið samkv. fyrirmælum 4.—10. gr., skulu reist byggðarhverfi. Landnámsstjóri skal í samráði við Búnaðarfélag Íslands og Nýbyggingarráð gera áætlanir um stofnun byggðarhverfanna, og sér hann síðan um framkvæmdir þeirra samkvæmt því, sem fyrir er mælt í lögum þessum.

27. gr.

Byggðarhverfi nefnast í lögum þessum minnst 10 býli, þar sem framkvæmdir allar við ræktun og byggingar eru gerðar eftir fyrir fram ákveðnu skipulagi. Hverju býli skulu ætlaðir minnst 12 ha til túnræktar auk nauðsynlegs beitilands, eða jafngildi þess í skilyrðum til garðræktar, vermiræktar eða annars þess, sem tryggt getur þrif býlisins. Enn njóta sama réttar í hverju byggðarhverfi býli, sem minna land hafa, ef ábúendur þeirra hafa sem aðalatvinnuveg handverk eða önnur störf, sem að dómi landnámsstjóra eru nauðsynleg fyrir byggðarhverfið.

28. gr.

Þegar ákveðið hefur verið, að byggðarhverfi skuli reist á landi, sem ríkið hefur áður numið, skal landnámsstjóri láta rækta 5 ha túns og reisa íbúðarhús og nauðsynlegustu peningshús, hlöður og verkfæraskemmur þeirra býla, sem þar eiga að rísa. Til bygginganna fær hann lán úr Byggingarsjóði handa hverju býli í hverfinu, allt að 75% kostnaðar. Tekur síðan ábúandi, er flyzt á býlið, lán þetta að sér, en lánið skal vaxta- og afborgunarlaust þann tíma, sem það er á hendi landnámsstjóra. Við móttöku býlisins skal ábúandi, ef um kaup er að ræða, greiða 25% af byggingarkostnaði býlisins, enda telst hann þar á eftir eigandi þeirra bygginga, sem á býlinu eru, og þeirrar ræktunar, er hann hefur sjálfur framkvæmt.

29. gr.

Um leið og framkvæmd er hafin til að reisa byggðarhverfi, skulu býli þau, sem þar eiga að rísa, auglýst til kaups og ábúðar eða til leigu og ábúðar, sem einnig skal heimilt. Forkaupsrétt til kaups eða leigu skulu hafa bændur og bændasynir á þeim jörðum, er á hverfislandinu hafa verið, og þar næst ábúendur á jörðum, sem ekki geta fengið lán úr Byggingarsjóði, vegna þess að þær dæmast ekki hæfar til framtíðarábúðar.

30. gr.

Ef eigandi og ábúandi býlis í byggðarhverfi vill selja býli sitt, hefur Byggingarsjóður forkaupsrétt að því gegn kostnaðarverði að frádreginni fyrningu.

31. gr.

Allir þeir, sem gerast ábúendur í byggðarhverfi, skulu stofna með sér byggðarfélag. Félag þetta skal setja sér samþykktir í samræmi við lög þessi, og skulu þær til þess að öðlast gildi staðfestar af landbúnaðarráðherra eftir tillögum landnámsstjóra. Í samþykktum byggðarfélaga skal ákveða, hvort rekinn skuli samvinnubúrekstur í byggðinni eða að hve miklu leyti, hvaða stofnanir, byggingar, vélar

o. s. frv. skuli vera félagseign og hvernig með félagseignir skuli farið o. fl. þ. h. Nánari fyrirmæli um undirbúning og setning samþykktu byggðarfélaga skulu sett með reglugerð.

32. gr.

Hver bóndi í byggðarhverfi — eða byggðarfélagið, ef um samvinnubúrekstur er að ræða, — skal hafa fullræktað land það, sem til ræktunar er ætlað, á eigi skemmri tíma en 10 árum frá því, er hann tók við býlinu nýbyggðu, enda ber honum skylda til að rækta á ári hverju a. m. k. $\frac{1}{10}$ hluta þess lands, sem hann tók við óræktuðu, nema hann hafi næstu ár á undan lokið meiri ræktun en honum ber skylda til samkvæmt þessum ákvæðum. Vanræki hann þetta, hefur hann fyrirgert rétti sínum til eignar eða leigu og ábúðar á býlinu. Skal landnámsstjóra skylt að hafa eftirlit með því, að jarðirnar séu vel setnar og svo sem lög þessi og reglugerðir, sem settar verða eftir þeim, mæla fyrir, og er heimilt að víkja af býlunum þændum þeim, sem uppfylla ekki þau fyrirmæli, sem sett eru um ábúð þeirra.

33. gr.

Ef eigandi eða leigjandi og ábúandi hverfisbýlis missir rétt sinn til eignar eða leigu og ábúðar á býlinu samkv. 32. gr., skal Byggingarsjóður taka við því og greiða fráfaranda það, sem hann hefur í býlið lagt, samkvæmt mati.

Í samþykktum byggðarfélaga skal ákveðið, hvernig fara skuli að, ef byggðarfélög uppfylla ekki skilyrði 32. gr.

34. gr.

Byggðarfélögum og einstökum eigendum og ábúendum hverfisbýla veitist fjárhagsleg aðstoð til umbóta á býlum sínum sem hér segir:

1. Styrkur til jarðræktarframkvæmda samkv. 2. kafla jarðræktarlaganna.
2. Viðbótarlán úr Byggingarsjóði með sömu kjörum og stofnlánið til stækkunar íbúðarhúss og aukningar peningshúss, að því er slík stækkun og aukning er nauðsynleg að dómi landnámsstjóra.

35. gr.

Ef 10 menn eða fleiri stofna með sér félag, er hefur að markmiði að reisa byggðarhverfi á ákveðnu landsvæði, skulu þeir senda landnámsstjóra tillögur sínar um það, en hann lætur fara fram rannsókn á landinu. Um ákvörðun, hvort byggðarhverfið skuli reist, og framkvæmdir allar fer síðan eins og áður er fyrir mælt í lögum þessum. Þeir, sem bundizt hafa félagssamtökum um stofnun byggðarhverfisins, skulu eiga kost á að undirbúa landið til ræktunar og byggðar samkv. lögum þessum að jöfnum kostnaði og hægt er að fá slíkt gert á annan hátt eða fá atvinnu við landnámið, eins og því verður bezt við komið. Þegar þeim undirbúningi er lokið, skal þeim fengið landið í hendur til byggðar.

VI. KAFLI

Um nýbýli.

36. gr.

Nýbýli, sem verða aðnjótandi lána úr Byggingarsjóði, má jafnt reisa á ræktuðu landi með skiptingu jarða sem á landi, sem er sérstaklega vel fallið til ræktunar og búskapar, en eigi áður ræktað. Skal nýbýlið hafa minnst 12 ha lands, sem er vel fallið til túnræktar, auk nægilegs beitilands, eða önnur landgæði, sem að dómi landnámsstjóra eru ígildi þessa. Nýbýlið skal fá úrbyggt land með ákveðnum landamerkjum, hvarvetna þar, sem því verður við komið.

37. gr.

Þegar jörð er skipt í tvö eða fleiri býli, skal þess gætt, að hvert býli hafi svo mikið landrými að dómi landnámsstjóra, að hægt sé að stunda þar hagfelldan landbúnað og notfæra sér nútíma tækni. Lágmark ræktaðs túns á býli sé 4 ha, þegar skipting fer fram, eða önnur landgæði, sem eru ígildi þeirrar ræktunar, og auk þess a. m. k. 8 ha lands vel til túnræktar fallið, auk nægilegs beitilands, eða önnur landgæði, sem eru ígildi þessarar ræktunar, ræktunarlands eða beitilands.

38. gr.

Sá, sem reisa vill nýbýli og hefur tryggt sér til þess umráðarétt á landi, sendi landnámsstjóra umsókn um, að hann fái heimild til að reisa býli, er njóti þeirra hlunninda, er lög þessi veita. Landnámsstjóri lætur þá athuga alla aðstöðu til stofnunar nýbýlisins og úrskurðar, hvort hús séu nægilega góð til þess að stutt skuli að því, að býlið skuli reist.

39. gr.

Heimilt er landnámsstjóra með samþykki landbúnaðarráðherra að láta reisa nýbýli, eitt eða fleiri, á jörð, sem ríkið á. Skal þá undirbúningur undir stofnun býlanna vera með sama hætti og stofnun nýbýla í byggðahverfum og forkaupsréttur að býlunum með sama hætti.

40. gr.

Ef eigandi nýbýlis vill selja það eða verði að láta það af hendi, gilda um það sömu reglur og um sölu og afhendingu býla í byggðarhverfum.

VII. KAFLI

Um viðhaldsskyldu o. fl.

41. gr.

Landnámsstjóri skal halda skýrslur um öll þau býli, sem reist eða endurbyggð eru samkv. lögum þessum. Skal nákvæmlega frá því skýrt, hvenær hvert býli er reist eða endurbyggt, hver hefur orðið kostnaður við landnám það, sem fallið hefur í hlut býlisins, við ræktun þess og byggingu, hver lánskjörin hafa verið, hvernig lánin hafa greiðzt, hve mikið eigendur þess og ábúendur hafa lagt fram til þess að koma því upp, auk annars, sem nauðsynlegt þykir að skýra frá. Þá skal landnámsstjóri afla sér skýrslna um rekstrarafkomu hvers býlis svo sem við verður komið. Getur hann lagt þá kvöð á ábúanda hvers býlis, er lán fær úr Byggingarsjóði að halda búreikninga, er gerðir séu eftir fyrirsögn Búreikningaskrifstofu ríkisins, enda sé þá greitt fyrir slíkt reikningshald eins og Búreikningaskrifstofan telur hæfilegt. Yfirlitsskýrslur um býli þau, sem reist eru með lánnum úr sjóðnum, svo og afkomu búrekstrarins á býlunum skal landnámsstjóri birta svo oft sem ástæða þykir til og eigi sjaldnar en fimmta hvert ár.

42. gr.

Skýlt er hverjum þeim, sem fengið hefur lán úr Byggingarsjóði, að halda vel við byggingum þeim, sem hann hefur fengið lán til. Trúnaðarmenn skipaðir af stjórn sjóðsins skulu hafa eftirlit með viðhaldi bygginganna og tilkynna stjórn sjóðsins þegar, ef því er að einhverju leyti ábótavant. Skal þá stjórn sjóðsins veita hlutaðeigandi ábúanda áminningu, og er úthyggingar- og eignarnámssök, ef áminningin er ekki tekin til greina.

43. gr.

Ef ábúenda- og eigendaskipti verða við sölu á fasteign, sem veðbundin er Byggingarsjóði, skal sjóðurinn, nema um erfðaskipti sé að ræða, hafa forkaupsrétt að eigninni, og ef um nýbýli er að ræða, gegn kostnaðarverði að frádregnu

metnu álagi vegna fyrningar og skemmda, enda er enginn kaupsamningur um eignina gildur nema með árituðu samþykki sjóðsstjórnarinnar eða þess fulltrúa hennar, sem umboð hefur til slíkrar áritunar. Þegar býlin skipta um eigendur við erfðaskipti, hafa erfingjar forkaupsrétt umfram Byggingarsjóð, en að öðru leyti skal mat á þeim og staðfesting eigendaskiptanna háð sömu reglum og þegar um venjulega sölu er að ræða.

VIII. KAFLI

Ýmis ákvæði.

44. gr.

Teiknistofa landbúnaðarins hefur á hendi aðstoð og eftirlit með byggingarframkvæmdum á býlum þeim öllum, sem reist verða samkvæmt lögum þessum.

45. gr.

Landbúnaðarráðherra setur með reglugerð nánari ákvæði, er nauðsynleg þykja, um framkvæmd þessara laga.

46. gr.

Um endurskoðun Byggingarsjóðs, starfsskýrslu o. fl., fer eins og mælt er fyrir í lögum nr. 115 frá 9. okt. 1941, um Búnaðarbanka Íslands.

47. gr.

Með lögum þessum eru úr gildi felld lög nr. 58 frá 27. júní 1941, um landnám ríkisins, og I., II., IV. og VI. kafli laga frá 9. okt. 1941, um Byggingar- og landnáms- sjóð, og breyting á þeim köflum frá 30. júní 1942, svo og önnur ákvæði eldri laga, sem kunna að brjóta í bág við lög þessi.

48. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Frumvarp þetta flytur landbúnaðarnefnd eftir tilmælum landbúnaðarráðherra, en bæði nefndarmenn og ráðherrann áskilja sér óbundnar hendur um allar breytingartillögur, sem fram verða bornar við frumvarpið. Frumvarpið er samið af Nýbyggingarráði, og fylgdi því svo hljóðandi rökstuðningur:

Frumvarp þetta er annað af tveimur frumvörpum, sem Nýbyggingarráð hefur samið um endurskipulagningu landbúnaðarins, og er hitt frumvarpið um Ræktunarsjóð, en þar er gert ráð fyrir nokkrum breytingum á þeim sjóði, aðallega aukningu á starfsemi hans og starfsfé. Þessi tvö frumvörp eru á ýmislegan veg hvort öðru svo tengd, að líta má á þau öðrum þræði sem einn hálk, og er greinargerð þessi að nokkru leyti greinargerð fyrir báðum frumvörpunum, þó að stutt greinargerð fylgi líka frumvarpinu um Ræktunarsjóð.

Til þess að koma ræktunarmálunum greiðlega í gott horf, þarf ríkið að taka að sér framræslu þess lands, sem rækta skal að mestu eða öllu leyti. Bezta land okkar til ræktunar eru mýrarnar, ef þær eru ræstar svo fram, að þær nái að fúna. Þá eru þær, svo djúpt sem framræslan nær og verkar, sem áburðardyngja, sem þarf lítið fyrir að gera til þess að hún spretti um áratugi. En vönduð og fullnægjandi framræsla er dýr, nema hún sé gerð með stórvirkum verkfærum og stór landsvæði tekin á sama stað. Það hefur mjög tafið fyrir ræktun hér á landi, að hverjum einstökum bónda hefur verið ætlað að ræsa fram ræktunarland sitt með lítills háttar fjárstyrk frá ríkinu. Á þann hátt hefur framræslan orðið dýrust alls við ræktunina, og þó hefur hún mjög sjaldan verið fullnægjandi, og það tún, sem úr mýri hefur verið ræktað, bæði orðið spretturýrt og taðan af því óhollt fóður.

Í tillögum þeim, sem hér eru fram komnar, er til þess ætlað, að ríkið taki framræsluna í sínar hendur og leggi ræktunarvegi um það land, sem framræst er og taka skal til ræktunar. Þetta er hér í frumvarpinu kallað landnám ríkisins. Með þessu er ætlað til, að framræsla landsins verði miklu ódýrari en hjá hverjum einstökum bónda, og jafnframt á það að vera tryggt, að þannig verði frá henni gengið, að hún komi að fullu gagni og haldi og réttir staðir séu til hennar valdir. Auk þess hefur þetta þann kost, að á þennan hátt verða miklu færri starfsmenn við það verk hundnir að grafa skurði í mýrum heldur en ef slíkt starf er unnið með handverkfærum við hvern túnjaðar, en mörg verkefni önnur biða starfsliðs þjóðarinnar við landbúnaðinn, og ef þess reynist ekki brýn þörf þar, þá í öðrum atvinnugreinum.

Þegar landið hefur verið framræst, á þar víðast hvar að rísa ný byggð, byggðarhverfi, þar sem hvert býli hefur fullræktað véltækt land handa allstöru búi á okkar vísu. Lágmark véltæks ræktarlands fyrir hvert býli í þessum hverfum hefur verið sett 12 hektarar. Með góðri ræktun getur það gefið af sér um 600 hestburði heys og með hæfilegum fóðurbætiskaupum gæti það fóðrað 15—18 kýr og 2—4 hross eða, ef sauðfjárbúskapur væri rekinn, ca. 3 kýr og 200—250 fjár auk nauðsynlegra hrossa. Þetta hú er um þriðjungu stærra en meðalbú nú, en þó þyrfti miklu minni vinnukraft til að reka það, og má því búast við mjög miklu arðvænlegri búrekstri en nú er. En á það skal áherzla lögð, að þetta er lágmark býlisstærðarinnar, og er að líkindum um of miðað við þau vinnutæki, er menn höfðu fyrir stríð.

Því er gert ráð fyrir, að þessar nýju byggðir séu í hverfum, að það er allt í senn hentara og ódýrara við undirbúning landsins undir ræktun, haganlegra til þess að láta þessar byggðir fá öll þægindi, svo sem síma, rafmagn o. fl., og gerir íbúunum léttara fyrir um hvers konar félagsskap.

Samvinna á meðal íslenskra bænda hefur hingað til að mestu verið bundin við sölu afurða þeirra og kaup á nauðsynjum. Það er fyrst, þegar byggðin ris í hverfum, sem auðvelt verður að hafa samvinnu um sjálfa framleiðsluna. Þróun tækninnar er nú komin á það stig, að hún krefst meir en áður sameiginlegra félagslegra átaka um framleiðsluna til þess að hægt sé að notfæra sér nýtlizku vinnutæki á hagnýtan hátt. Sú samvinna, er fyrst og fremst kemur til mála, er sameiginleg eign véla, sameiginleg fjós, og enn fremur sameiginleg þvottahús o. fl. Ef sameign er á vélum, er miklu auðveldara að hagnýta vel vélakostinn og gæta þess, að vel sé með vélarnar farið. Séu byggð sameiginleg fjós, mundi í fyrsta lagi sparast mikið í byggingarkostnaði og enn fremur mikill vinnukraftur við hirðingu. Einnig yrði þá auðveldara að gæta þess, að öll meðferð mjólkurinnar yrði samkvæmt vísindalegum kröfum. Í þessu frumvarpi hefur verið gert ráð fyrir, að hverfisbændum væri í sjálfsvald sett, hvað langt þeir færu inn á samvinnubrautina, og skal það ákveðið í samþykktum byggðarfélagi. Um örugga þróun á þessari braut getur fyrst verið að ræða, þegar bændur sjálfir hafa séð kosti hennar og fylgja henni af eigin framtaki, en ekki af þvingun löggjafans.

Sökum þess, hve þessi mál eru lítt rannsökuð hér á landi og litil reynsla hefur fengið um þau við okkar skilyrði, væri þó full ástæða til að gera ráð fyrir, að í minnst einu byggðarhverfa, er reist verða á næstu árum, yrði byggð sameiginleg vélstöð, sameiginlegt fjós o. s. frv., til þess að sjá mætti, hvernig rekstur þeirra gæfist. Um þetta hafa ekki verið sett ákvæði í frumvarpið, en hugmyndin er sett hér fram til athugunar, þegar til framkvæmda kemur.

Jafnframt þessu er til ætlað, að hin gömlu sveitabýli þróist, þar sem góð skilyrði eru til þess, og njóti þau að öllu sem líkastrar aðstoðar þjóðfélagsins til vaxtar og þróunar sem ný sveitabyggð.

Mörgum mun ef til vill sýnast mikið fé til þessara mála lagt. En ef betur er að gætt, nær það ekki langt, enda hefur verið farið svo stutt í þessu sem fært hefur þótt. Það er ekki hægt að gera ráð fyrir, að þær 2½ millj. kr., sem til landnámsins eru ætlaðar, hrökkvi til að nema meira land — ræsa fram, byggja ræktunarvegi, hreinsa grjót og rækta 5 ha á býli — en handa 50—60 býlum á ári. Þó að því væri öllu varið til

undirbúnings hverfisbyggða, mundi það ekki hrökkva til að undirbúa land fyrir meira en tæplega 3 byggðarhverfi, ef gert er ráð fyrir 20 býlum í hverju hverfi að meðaltali. En auk þess má að sjálfsögðu gera ráð fyrir, að nokkur hluti fjárins fari til að nema land fyrir einstök nýbýli. Því er ekki rétt að gera ráð fyrir, að undirbúin verði meira en stofnun tveggja byggðarhverfa á ári.

Enn er gert ráð fyrir, að ríkið leggi á næstu 10 árum fram rúml. 30 millj. kr. í Byggingarsjóðinn, þ. e. rúml. 6 millj. kr. til þess að koma stofnfénu strax upp í 10 millj. kr. og síðan 2.5 millj. kr. á ári í 10 ár, og 5 millj. kr. í Ræktunarsjóðinn, þ. e. ½ millj. kr. á ári í 10 ár. Með því að gera síðan ráð fyrir, að sjóðirnir gefi út handhafavaxtabréf, er nemi þrefaldri upphæð stofnfjárins, og Ræktunarsjóður eigi auk þess kost 10 ára lána frá Landsbanka Íslands til vélakaupa og annars, sem krefur erlends gjaldeyris, með 1.½% vöxtum, getur samkvæmt áætlun, sem hér fylgir, Byggingarsjóður lánað um 8 millj. kr. á ári og Ræktunarsjóður um 4 millj. kr. á ári. Þykir nú rétt að gera sér nokkra grein fyrir því, til hvers þetta muni duga.

Samkvæmt upplýsingum frá Teiknistofu landbúnaðarins kostaði rúmmetri í íbúðarbyggingum í sveitum síðast liðið ár rétt við 200 kr., en þá mun þó tæplega allur vinnukostnaður vera fullreiknaður. Meðalíbúð í sveit er vart hægt að hugsa sér minni en 350—400 rúmmetra. Því til samanburðar má geta þess, að í verkamannabústöðum þeim, sem byggðir voru 1941—42, voru þriggja herbergja íbúðirnar 275 rúmmetrar hver, en í sveitum verður að gera ráð fyrir allmiklu meiri geymslu innan íbúðarinnar en í kaupstað, auk þess að hæpið er að gera þar ráð fyrir minni íbúð að jafnaði en fjögurra herbergja auk eldhúss og eins til tveggja geymsluherbergja. Gera verður því ráð fyrir, að meðalíbúð í sveit kosti a. m. k. 70—80 þús. kr. miðað við núgildandi verðlag. Heimilt skal samkv. frv. að lána 75% af kostnaðarverði hússins, en líklegt er, að sú heimild verði ekki notuð til hlítar nema í tiltölulega fáum tilfellum, þegar um endurbyggingu er að ræða. Mundi rétt að áætla, að meðallán til íbúðarbygginga úr sjóðnum yrðu ekki hærri en 40 þúsund kr., og gæti þá sjóðurinn lánað allt að 200 íbúðabygginga á ári.

En hversu langt mundi slíkt ná til að byggja þær íbúðir, sem nauðsynlegt er að byggja í sveitum?

Samkvæmt rannsókn, er Skipulagsnefnd atvinnumála eftir stríð gerði síðast liðið ár á ástandi húsnæðis- og byggingarmála í sveitum, voru í árslok 1941 á jörðum í sveitum:

2091 sæmilega góð íbúðarhús,
1755 viðhlítandi íbúðarhús til bráðabirgða,
2066 mjög slæm eða óhæf íbúðarhús.

Samkvæmt talningu hagstofunnar á heimilum og íbúðum um leið og manntalið fór fram 1940, hafa verið rétt við 1000 (979) fleiri íbúðir en íbúðarhús í sveitum, en með sveitunum eru þá talin öll kaптún og þorp með minna en 300 íbúum.

Nú voru 1941 5912 íbúðarhús á jörðum, en 1921 íbúðarhús í kaптúnum með færri en 300 íbúa, og sé þeim íbúðum, sem eru umfram íbúðarhúsin, skipt hlutfallslega milli jarðanna og smákaптúnanna, koma 790 í hlut jarðanna. Vafalaust er, að þessar íbúðir, sem eru aðeins hlutdeild í búðarhúsi, eru flestar allsendis ófullnægjandi. Þó má gera ráð fyrir, að örfáar þeirra séu góðar og nokkru fleiri viðhlítandi. Mun því ekki fara fjarri að áætla, að 1941 hafi verið á jörðum í sveitum:

2200 sæmilega góðar íbúðir,
1900 viðhlítandi íbúðir til bráðabirgða,
2602 mjög slæmar eða óhæfar íbúðir.

Síðan 1941 mun eigi hafa verið byggt á jörðum í sveitum nema fyrir fyrningu þeirra íbúða, er fyrir voru, en óhæfum íbúðum hefur eitthvað fækkað sökum brottflutnings fólks. Lætur nærri, að nú séu um 2500 íbúðir á jörðum í sveitum, er telja

má allsendis óhæfar til frambúðar og skilyrðislaust verður að byggja upp á næstu árum, ef fólk á að haldast þar við. Auk þess má samkvæmt byggingarskýrslum hinna síðustu ára gera ráð fyrir talsverðri endurbyggingu eða viðaukum bygginga á þeim jörðum, sem talið var, að sæmilega vel væru byggðar 1941, og enn meiri endurbyggingar á þeim jörðum, er þá töldust hafa viðhlítandi íbúðarhús til bráðabirgða. Að öllu athuguðu getum við tæplega ætlað okkur minni hlut í íbúðarbyggingum á jörðum í sveitum 10 ár en byggðar verði:

2500 íbúðir í stað óhæfra íbúða og sem svarar

633 íbúðum til endurreisnar viðhlítandi íbúðum til bráðab., og sem svarar

220 íbúðum til endurbygginga góðra íbúða.

Samtals 3353 íbúðir.

Auk þessa hefur stöðugt fækkað fólki í heiminum hverju síðan fyrir síðustu aldamót. Haldi því áfram í sama horfi og verið hefur, þarf þess vegna að byggja um 55 nýjar íbúðir á ári á jörðum í sveitum að óbreyttum mannfjölda í sveitunum. Við verðum því að gera ráð fyrir að byggja allt að 400 íbúðum á ári á jörðum í sveitum næstu 10 ár, ef við reiknum með óbreyttum mannfjölda í sveitunum þann tíma. Byggðarhverfin nýju tækju þá við mestum þeim fólksflutningi, sem undanfarið hefur verið úr sveitunum og verður að sjálfsögðu enn um sinn, ef ekkert verulegt er gert umfram það, sem verið hefur.

Af þessu, sem hér hefur verið sagt, er það að vísu fullljóst, að Byggingarsjóðurinn, eins og hann mundi verða samkvæmt frumvarpinu, er ekki fullnægjandi til þess að leggja fram allt fjármagn, sem til láns verður að taka til íbúðarbygginga í sveitum. Það er mála sannast, að ekki hefur þótt fært að gera tillögur um slíkt sökum þess, að ekki er búizt við, að þær geti náð fram að ganga á Alþingi, fyrr en séð er að fullu, til hvers það dugar, sem þessar tillögur gera ráð fyrir. Þessar tillögur ganga líka miklu lengra um veitingu lánsfjár til bygginga í sveitum en nú er, og líka allmiklu lengra en allar aðrar tillögur, er fram hafa komið á Alþingi um þessi efni, og hefur þó á sumar þær tillögur verið litið sem kosningabeitu. En þessar tillögur eru fram komnar til þess að þær nái fram að ganga, án þess að nokkru sé af þeim slegið, því að samkvæmt útreikningum fullnægja þær ekki nema hálfri þeirri þörf, sem fyrir hendi er. Þó er rétt að geta þess og gæta, að með auknum byggingum í sveitum færast og þangað aukið fjármagn og aukið atvinnulíf, og er þess vænt, að það geri sveitunum léttara fyrir bæði um það að koma upp enn meiru af nauðsynlegum húsakosti yfir fólk og fé en Byggingarsjóður veitir lán til og að standa skil á hvers konar greiðslum af þeim lánunum, er taka verður.

Efni til frumvarps þessa hefur verið allvíða að dregið, en aðallega úr þremur stöðum:

1. Frá gildandi lögum um Byggingar- og landnámsjóð.
2. Frá gildandi lögum um landnám ríkisins og tillögum síðasta búnaðarþings um breytingar á þeim.
3. Frá frumvarpi til laga um nýbyggðir og nýbyggðasjóð, er flutt var á síðasta Alþingi af Kristni E. Andrésyni og Brynjólfi Bjarnasyni.

Auk þessa hafa verið teknar til athugunar allar þær tillögur, er fram hafa komið á síðustu árum á Alþingi og búnaðarþingum um þetta mál.

Til skýringar einstökum köflum frumvarpsins skal þetta tekið fram:

Um I. kafla.

Um stjórn landnámsmála.

Með frv. þessu er gert ráð fyrir mjög auknum og umfangsmiklum framkvæmdum um landnám og nýbyggðir, og verður því ekki komið hjá að fela stjórn og framkvæmd þeirra mála manni, sem ekki hefur öðrum störfum að gegna. Verður starf hans samkvæmt lögum þessum hliðstætt starfi póst- og símamálastjóra, vegamálastjóra og vitamálastjóra, en njóta mundi hann ráðuneytis Búnaðarfélags Íslands og Atvinnudeildar háskólans, og er við því búið og til þess ætlað, að hann hafi mikla samvinnu við þær stofnanir.

Um II. kafla.

Um landnám ríkisins.

Í frumvarpinu er gert ráð fyrir því, að landnámsstjóri sjái að öllu leyti um framræslu og allan undirbúning ræktunar á því landi, er taka á undir byggðarhverfi, og að það sé að öllu leyti gert á kostnað ríkisins. Er þá og eðlilegt og raunar sjálf-sagt, að ríkið eignist það land, sem til ræktunar er tekið, áður en landnámið hefst, enda sé landið eins og því er skilað til byggðar í eign ríkisins áfram, en að það sé leigt þeim, er á því byggja, með svo vægum kjörum sem fært þykir. Á þennan hátt verður, eins og fyrr segir í greinargerð þessari, það helzt tryggt, að landnámið fari fram á skipulegan og hagkvæman hátt og að það verði svo af hendi leyst, að það hafi framtíðargildi. Ef bæjar- og sveitarfélög ráðast í stórfellda ræktun, og ef ræktun sú er í samræmi við áætlanir, er Búnaðarfélag Íslands og Nýbyggingsráð gera um skipulagningu landbúnaðarframleiðslunnar, skal og landnámsstjóra skylt að taka að sér landnám það (framræslu, grjótnám, vegalagningu o. fl.), er sú ræktun krefst, svo framarlega sem þess er óskað (sbr. 9. gr.). Skulu þá bæjar- eða sveitarfélögin njóta sömu hlunninda um það landnám --- svo og ræktunarframkvæmdir --- sem gömul sveitabýli, eiga kost á lánveitingu úr Ræktunarsjóði til landnámsins og ræktunar og fá jarðræktarstyrk út á gerðar jarðabætur, og auk þess eiga þess kost, að væntanlegur jarðræktarstyrkur, það sem hann nær eins og Búnaðarfélag Íslands áætla hann, verði tekinn upp í greiðslu fyrir kostnaðinn við landnámið, ef landnámsstjóri tekur það og ræktunina að sér.

Má gera ráð fyrir, að svo verði að jafnaði, því að sjálf-sagt þykir, að landnámsstjóri hafi yfir að ráða hinum beztu tækjum og hinni beztu aðstöðu til að taka slíkar framkvæmdir að sér, sem völ er á á hverjum tíma.

Ákvæði 10. gr. um, að landnámsstjóra sé heimilt að verja nokkrum hluta landnámsfjárins til undirbúnings einstakra nýbýla, eru til þess sett, að aðstaða til stofnunar einstakra nýbýla, sem góð framtíðarskilyrði hafa, geti verið hliðstæð aðstöðu nýbýla í byggðarhverfum.

Um III. kafla.

Um Byggingarsjóð íslenzkra sveita.

Til skýringar því, hvernig hugsuð er fjárhagsleg uppbygging þessa sjóðs og hver starfsgeta hans muni geta verið, fylgir greinargerð á sérstöku fylgiskjali. Því til viðbótar skal það aðeins fram tekið, að framlag ríkisins til stofnfjár eða höfuðstóls sjóðsins er hugsað sem óafturkræft lán, sem ríkið útvegar og greiðir vexti og afborganir af. Með því að lánsfé (t. d. handhafavaxtabréf), er sjóðurinn notar til starfrækslu sinnar, sé aldrei nema þrefalt á við stofnsjóð, ætti það lánsfé að vera ágætlega tryggt, jafnvel þó að engin ríkisábyrgð væri, eins og hér er þó gert ráð fyrir. Ætti því að verða auðgert að afla sjóðnum þess rekstrarfjár, er löggin gera ráð fyrir, og það með mjög bærilegum kjörum, jafnvel nokkru hagstæðari en áætlað er í greinargerð þeirri, sem hér fylgir.

Ekki hefur þótt rétt að binda það lögum, til hve langs tíma skuli vera þau lán, er sjóðurinn veitir. En hér fylgir á sérstöku fylgiskjali útreikningur á því, hvaða árgjald mætti vera á lánunum, eftir því til hve langs tíma lánin eru, miðað við að vextir lánsfjárins séu 2%. Mundi samkvæmt því mega lána til 26 ára með 5% árgjaldi til þeirra bygginga, sem ekki þættu að öllu leyti í bezta lagi líkleg til endingar, t. d. þegar um væri að ræða að einhverju leyti byggingu úr gömlu efni, en til 42 ára með 3½% árgjaldi, þegar um sérstaklega vandaðar nýbyggingar væri að ræða.

Gert er ráð fyrir því, að Byggingarsjóður hafi í þjónustu sinni sérstakan mann, sem mundi vinna á teiknistofu landbúnaðarins, er væri ráðgefandi um skipulagningu hinnar gömlu sveitabyggðar á grundvelli þeirrar heildaráætlunar, er Búnaðarfélag Íslands og Nýbyggingarráð mundu gera. Þessi maður, sem í lögum þessum kallast skipulagsstjóri íslenzkra sveita, mundi bæði hafa atkvæði um það, hvort lána ætti til endurbyggingar einstakra býla, er einhver vafi væri um, að haldast mundu í byggð næsta mannsaldur, og það, hvernig staðsetja ætti byggingar á hverju því býli, sem lán fengi til endurbyggingar. Er enginn efi á því, að maður, er slíkan starfa fengi, mundi geta mikið verk unnið til þess að gera byggðina í sveitum landsins hagkvæmari og fegurri.

Um IV. kafla.

Um endurbyggingu íbúðarhúsa í sveitum.

Þessi kafla þykir ekki þurfa sérstakra skýringa við.

Um V. kafla.

Um byggðarhverfi.

Gert er ráð fyrir, að byggðarhverfi verði reist og stofnuð á tvennan hátt: Að hvöt landnámsstjóra sem fulltrúa ríkisins og að hvöt bænda og bændaefna, er í hverfinu vilja búa.

Ef hverfið verður stofnað að hvöt landnámsstjóra, verður með þá stofnun farið sem segir í 26.—34. gr. Þegar lokið er landnámi ríkisins, eru fullræktaðir 5 hektarar túns eða önnur jafngild ræktun framkvæmd, og íbúðarhús ásamt nauðsynlegum peningshúsum byggt fyrir lánsfé úr Byggingarsjóði og býlin síðan auglýst til sölu eða leigu þeim, er í hverfinu vilja búa. Er þá gert ráð fyrir því, að hinir væntanlegu íbúar hverfisins geti um það valið, hvort þeir vilja heldur kaupa eða taka á leigu mannvirki öll á býlinu, þau, sem umfram eru landnámið sjálf, sem ætíð á að vera eign ríkisins. Þó verður að gera ráð fyrir, að ein lög verði látin alla varða í hverju hverfi um það, hvort hin einstöku býli eru tekin á leigu eða keypt, og yrði það þá eftir þeim samþykktum, sem hverfið setur sér.

Ef hverfið verður stofnað að hvöt bænda þeirra og bændaefna, er í hverfinu vilja búa, verður með það farið sem segir í 35. gr. Er þá fyrsta skilyrðið til, að slíkt megi takast, að þeir, er hverfið vilja stofna, hafi fram að bjóða land, sem þeir hafa umráð yfir að miklu eða öllu leyti, og að það land sé hagkvæmt til þess að stofna á því byggðarhverfi. Til mála getur vitanlega komið, að ríkið aðstoði þá til að ná umráðum yfir því landi, sem undir hverfið á að falla, ef svo stendur á, að þeir hafi ekki í upphafi umráð yfir nema nokkrum hluta þess. Gera má ráð fyrir, að land það, sem boðið yrði fram undir byggðarhverfið, væru þrjár eða fleiri samliggjandi jarðir, og gæti þá t. d. komið til greina, ef þeir, er hverfið vildu stofna, hefðu umráð jarðanna nema einnar, að ríkið aðstoðaði til að ná henni til hverfisstofnunarinnar, með því að neyta eignarnámsheimildar. Þegar svo samfellt land væri fengið og landnámsstjóri hefði mælt með því, að þar yrði reist byggðarhverfi, sýnist sanngjarn, að þeim, er hverfið vilja stofna, sé gefinn kostur á að nema landið fyrir

rikið eða eiga hlutdeild í landnáminu, ef það er tryggt, að landnámið verði á þann hátt eigi dýrara en framkvæmt af öðrum, enda yrði öll framkvæmdin í samráði við landnámsstjóra og eftir hans fyrirsögnum um allt það, er hann vildi láta sig varða. Þegar landnáminu væri lokið, væri og eðlilegt, að þeir ættu þess kost að reisa býlin eða eiga hlutdeild í því að reisa þau. Hér væri þá um að ræða félagsgæði til að stofna byggðarhverfi frá grunni og búa í hverfinu að því stofnuðu.

Til þess er ætlað, að hvert hverfi hafi sínar samþykktir eða lög, en að þær samþykktir eða lög geti verið með ýmislegum hætti, þannig að í sumum hverfum sé algerlega einstaklingsrekstur á hverju býli, í öðrum hverfum sé eitt eða annað í búrekstrinum sameiginlegt, og í enn öðrum sé búreksturinn að miklu leyti sameiginlegur fyrir alla hverfisbúa. Um þetta á að fara að vilja hverfisbúa sjálfra, og eiga þeir að ráða því, hvaða samþykktir hverfið setur sér, en auðvitað koma þar mjög til greina leiðbeiningar og tillögur landnámsstjóra.

Ákvæðin um forkaupsrétt Byggingarsjóðs á nýbýlum, hvort sem er í byggðarhverfum eða nýbýlin eru einstök, eru til þess sett, að ekki verði með býlin braskað þann tíma, sem ríkið styður þau með hagkvæmum stofnlánnum. Eru þessi ákvæði sniðin eftir gildandi ákvæðum um verkamannabústaði í kaupstöðum. Á býlum þeim, er rísa á landnámi ríkisins, verður því eignarhaldið með þessum hætti: Landið sjálft, framræst og að fullu undirbúið til ræktunar og auk þess 5 hektarar ræktaðs lands, er í eign ríkisins, en leigt ábúendum gegn lágri leigu. Önnur mannvirki eru í eign ábúanda með þeim takmörkunum, að Byggingarsjóður hefur forkaupsrétt á þeim gegn kostnaðarverði unsaminn lánstíma þeirra lána, sem tekin hafa verið til að reisa býlin. Heimilt er þó, að þau mannvirki séu einnig seld á leigu.

VI., VII. og VIII. kaflar.

Um nýbýli. Um viðhaldsskyldu o. fl. Ýmis ákvæði.

Þykja ekki þurfa skýringar við.

Fylgiskjal.

Áætlun um lánastarfsemi Byggingarsjóðs íslenzkra sveita frá ársbyrjun 1947 til ársloka 1956.

Vextir og afborgunartími.

Hugsum okkur, að lán sé tekið úr sjóðnum til byggingar íbúðarhúss, er kostar 50000 kr. Lánsupphæðin sé 75% af kostnaðarverði, eða 37500 kr. Gert er ráð fyrir, að lánið sé endurgreitt með jöfnum árlegum greiðslum vaxta og afborgana (annuitetslán). Í eftirfarandi töflu sést, hve miklu hinar árlegu greiðslur nema og hve mikill hundraðshluti þær eru af hinu upprunalega láni, ef vextir eru 2% og lánstíminn mismunandi.

Lánstími ár	Árleg greiðsla	Hundraðshluti af láninu
25	1920	5.12
26	1864	4.97
30	1675	4.47
33	1564	4.17
35	1500	4.00
40	1371	3.66
42	1328	3.54
45	1272	3.39
50	1193	3.18

Hagur sjóða þeirra, er renna eiga í Byggingarsjóð.

Það eru eftirtaldir þrír sjóðir, er renna eiga í Byggingarsjóð íslenskra sveita: Byggingarsjóður, Nýbýlasjóður og Smábýladeild Búnaðarbankans. Samkvæmt upplýsingum frá Búnaðarbankanum er hagur þessara þriggja sjóða í árslok 1945 nálægt því, sem eftirfarandi efnahagsreikningur sýnir:

Eignir:	Millj. kr.	Skuldir:	Millj. kr.
Útlán	3 002	Skuldabréf í umferð	0 600
Handbært fé	1 136	Aðrar skuldir	0 112
		Hrein eign	3 426
	<hr/>		<hr/>
	Alls 4 138		Alls 4 138

Hér er reiknað með, að hagur sjóða þessara breytist ekki frá þessu, þar til hinn nýi sjóður tekur til starfa, enda varla ástæða til að gera ráð fyrir verulegum breytingum.

Útlán sjóðsins.

Reiknað er hér með, að sjóðurinn láni út 8 millj. kr. á ári hverju í tíu ár. Fé til þessara útlána fáiast að nokkru leyti úr stofnsjóði og að nokkru leyti með útgáfu skuldabréfa. Reiknað er með, að útlán sjóðsins séu að meðaltali til 35 ára og að árlegar greiðslur, vextir og afborganir séu 4% af hinni upprunalegu lánsupphæð. Er þá reiknað með, að vextir séu 2%. Gert er ráð fyrir, að lánin séu vaxta- og afborganalaus fyrstu tvö árin. Er þetta vegna þess, að þau lán, er fara til byggðarhverfa, eru vaxta- og afborganalaus, meðan þau eru á hendi landnámsstjóra. Enn fremur verður að gera ráð fyrir, að erfiðast gangi með innheimtu fyrstu árin eftir að býlin eru reist, og hefur því þótt varlegra að áætla, að öll lán séu vaxta- og afborganalaus fyrstu tvö árin. Hér er ekki heldur tekið neitt tillit til bráðabirgðalánanna, sem eru með 5% vöxtum. Þetta hvort tveggja gerir afkomu sjóðsins nokkuð lakari í þessum útreikningum en sennilegt er, að þurfi að verða í reyndinni. Í eftirfarandi töflu sést, hve miklu útlánin og endurgreiðslurnar nema á ári hverju. Gert er ráð fyrir, að þessar greiðslur séu ekki fyrirframgreiðslur, heldur greiðist eftir á. Vextir fyrir hvert ár eru síðan reiknaðir af útlánnum eins og þau voru í árslok árið á undan, þó þannig, að útlán þess árs reiknast ekki með þeirri upphæð. Með því að draga vextina frá hinum árlegu endurgreiðslum fást afborganirnar, og síðan hin útistandandi útlán í árslok eins og taflan sýnir.

	Útlán á ári kr.	Árlegar endurg., afb. og vextir kr.	Útlán í árslok, er vextir reikn. af árið á eftir kr.
1947	8 000 000	0	0
1948	8 000 000	0	8 000 000
1949	8 000 000	320 000	15 840 000
1950	8 000 000	640 000	23 516 800
1951	8 000 000	960 000	31 027 136
1952	8 000 000	1 280 000	38 367 679
1953	8 000 000	1 600 000	45 535 033
1954	8 000 000	1 920 000	52 525 734
1955	8 000 000	2 240 000	59 336 249
1956	8 000 000	2 560 000	65 962 974
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	80 000 000	11 520 000	

	Vextir kr.	Afborganir kr.	Útist. útlán í árslok kr.
1947	0	0	8 000 000
1948	0	0	16 000 000
1949	160 000	160 000	23 840 000
1950	316 800	323 200	31 516 800
1951	470 336	489 664	39 027 136
1952	620 543	659 457	46 367 679
1953	767 354	832 646	53 535 033
1954	910 701	1 009 299	60 525 734
1955	1 050 515	1 189 485	67 336 249
1956	1 186 725	1 373 275	73 962 974
	<u>5 482 974</u>	<u>6 037 026</u>	

Af útlánnum sjóðsins væru því útistandandi um 74 millj. kr. í árslok 1956.

Gömul útlán.

Auk útlánanna á árunum 1947—56 er gert ráð fyrir, að sjóðurinn eigi útistandandi 3 millj. kr., er hann hefur starfsemi sína, en þeirri upphæð munu útlán þeirra þriggja sjóða, er renna eiga í Byggingarsjóð, nema um áramótin 1945—46. Er reiknað með því, að endurgreiðslur af þessum lánnum nemi 5% á ári, og séu vextir 4%, en lánin til 42 ára, allt samkvæmt upplýsingum Búnaðarbankans. Er þá reiknað með þessum gömlu útlánnum eins og um ný útlán væri að ræða, og verða því afborganir minni en þær ættu að vera. Vextir, afborganir og eftirstöðvar af útlánnum er síðan reiknað á sama hátt og í töflunni hér að framan.

	Árl. endurgr., afb. og vextir af gömlum útl. kr.	Gömul útl. í ársl., er vextir reikn. af árið á eftir kr.	Vextir kr.	Afborganir kr.
1946	150 000	3 000 000	0	0
1947	150 000	2 970 000	120 000	30 000
1948	150 000	2 938 800	118 800	31 200
1949	150 000	2 960 352	117 552	32 448
1950	150 000	2 872 606	116 254	33 746
1951	150 000	2 837 510	114 904	35 096
1952	150 000	2 801 010	113 500	36 500
1953	150 000	2 763 050	112 040	37 960
1954	150 000	2 723 572	110 522	39 478
1955	150 000	2 682 515	108 943	41 057
1956	150 000	2 639 816	107 301	42 699
	<u>1 500 000</u>		<u>1 139 816</u>	<u>360 184</u>

Eftir þessi tíu ár verða því enn útistandandi um 2.6 millj. kr. af þessum gömlu útlánnum.

Vaxtabréfaútgáfa sjóðsins.

Fé það, er sjóðurinn lánar út, fæst að nokkru leyti úr stofnsjóði, en að mestu með útgáfu vaxtabréfa. Í eftirfarandi töflu sést, hve mikið er gert ráð fyrir, að fáist úr stofnsjóði og hve mikið með útgáfu vaxtabréfa. Reiknað er með, að vaxtabréfin séu til 25 ára, og séu 4% þeirra dregin út á hverju ári. Sést í töflunni, hve miklu sá dráttur nemur og hve mikilli upphæð vaxtabréf í umferð nema um hver árslok. Auk þeirra vaxtabréfa, er sjóðurinn gefur út til útlána sinna á árunum 1947—56, er hér enn fremur reiknað með, að sjóðurinn erfi frá nýbýlasjóði vaxtabréf að upphæð

600000 kr., er dragist út með sama hraða og önnur bréf og séu með sömu vöxtum. Eru þau því reiknuð með öðrum skuldabréfum í töflunni.

	Útlán úr stofnsjóði millj. kr.	Útgefin skuldabréf millj. kr.	Alls millj. kr.	Útdregið millj. kr.	Skuld í árslok millj. kr.
1947	6.00	2.60	8.60	0.024	2.576
1948	2.00	6.00	8.00	0.104	8.472
1949	2.00	6.00	8.00	0.344	14.128
1950	1.00	7.00	8.00	0.584	20.544
1951	1.00	7.00	8.00	0.864	26.680
1952	1.00	7.00	8.00	1.144	32.536
1953	0	8.00	8.00	1.424	39.112
1954	0	8.00	8.00	1.744	45.368
1955	0	8.00	8.00	2.064	51.304
1956	0	8.00	8.00	2.384	56.920
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	13.00	67.60	80.60	10.680	

Vaxtabréf sjóðsins í umferð mundu því nema 56.9 millj. kr. í árslok 1956.

Gjöld sjóðsins og tekjur.

Reiknað er með því, að öll skuldabréf hvers árs séu gefin út í ársbyrjun, sömu-leiðis fari útdráttur bréfa þá fram, svo að vextir reiknist fyrir hvert ár af öllum útistandandi skuldabréfum um hver árslok. Vextir af skuldabréfum séu 4%. Hinar árlegu vaxtagreiðslur verða þá eins og eftirfarandi tafla sýnir. Rekstrarkostnaður sjóðsins er áætlaður 500000 kr. á ári hverju. Byggist sú áætlun á því, að árið 1944 var rekstrarkostnaður þeirra þriggja sjóða, er renna eiga í Byggingarsjóð, 186000 kr., og kostnaður við teiknistofu landbúnaðarins, er aðallega eða eingöngu verður kostuð af Byggingarsjóði, 62000 kr., eða samtals 248000 kr. Þar sem starfsemi bæði sjóðsins og teiknistofunnar hér yrði stóraukin, er það sjálfsgagt ekki of hátt að reikna með 500000 kr. rekstrarkostnaði.

Vaxtatekjur sjóðsins voru áður útreiknaðar hér að framan, og eru hér bara lagðar saman vaxtatekjur hans af gömlum og nýjum útlánnum.

Tekjuhali sjóðsins á ári hverju, er greiða verður með framlagi því, er sjóðurinn fær úr ríkissjóði, hefur síðan verið reiknaður út, eins og sést á töflunni.

	Vaxtagreiðslur kr.	Rekstrar- kostnaður kr.	Vaxta- tekjur kr.	Gjöld umfram tekjur kr.
1947	103 040	500 000	120 000	483 040
1948	338 880	500 000	118 800	720 080
1949	565 120	500 000	277 552	787 568
1950	821 760	500 000	433 054	888 706
1951	1 067 200	500 000	585 240	981 960
1952	1 301 440	500 000	734 043	1 067 397
1953	1 564 480	500 000	879 394	1 185 086
1954	1 814 720	500 000	1 021 223	1 293 497
1955	2 052 160	500 000	1 159 458	1 392 702
1956	2 276 800	500 000	1 294 026	1 482 774
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	11 905 600	5 000 000	6 622 790	10 282 810

Vaxtagreiðslur mundu á þessum tíu árum nema 11.9 millj. kr., reksturskostnaður 5 millj. kr., vaxtatekjur 6.6 millj. kr. og tekjuhali 10.3 millj. kr. Enda þótt í frumvarpinu sé ekki sett ákvæði um ríkisframlag til sjóðsins lengur en í þessi tíu ár, er

það auðvitað, að sjóðurinn einnig eftir þann tíma verður að fá framlag úr ríkissjóði til að greiða vaxtamuninn og rekstrarkostnað sinn, jafnvel þótt hann hætti öllum útlánunum.

Stofnsjóður.

Gert er ráð fyrir, að ríkissjóður leggi fram fé til sjóðsins við stofnun hans, svo að stofnsjóðurinn næmi 10 millj. kr. Sjóðir þeir, er renna eiga í Byggingarsjóð, áttu í árslok 1945 hreina eign, er nam um það bil 3.426 millj. kr. Framlag ríkisins yrði því 6.574 millj. kr., ef engin breyting verður hér á, þar til sjóðurinn tekur til starfa. Enn fremur er gert ráð fyrir, að ríkið legði sjóðnum árlega til 2,5 millj. kr., er notað væri til að greiða tekjuhalla hans, og bættist afgangurinn við stofnsjóð. Stofnsjóðurinn fer því vaxandi frá ári til árs, eins og sést í eftirfarandi töflu. Útlán úr stofnsjóði fást með því að draga útistandandi skuldabréf sjóðsins frá öllum útlánunum hans. Handbært fé verður síðan mismunurinn á þessum útlánunum og öllum stofnsjóðnum.

	Stofnsjóður alls kr.	Útlán úr stofnsjóði kr.	Handbært fé í stofnsjóði kr.
1947	12 016 960	8 394 000	3 622 960
1948	13 796 880	10 466 800	3 330 080
1949	15 509 312	12 618 352	2 890 960
1950	17 120 606	13 845 406	3 275 200
1951	18 638 646	15 184 646	3 454 000
1952	20 071 249	16 632 689	3 438 560
1953	21 386 163	17 186 083	4 200 080
1954	22 592 666	17 881 306	4 711 360
1955	23 699 964	18 714 764	4 985 200
1956	24 717 190	19 682 790	5 034 400

Eftir þessi tíu ár mundi þá stofnsjóðurinn nema 24,7 millj. kr., og mætti útgáfa skuldabréfa nema þrefaldri þeirri upphæð, eða um það bil 74 millj. kr., en næmi samkvæmt áætluninni hér að framan aðeins 56,9 millj. kr. Sjóðurinn hefði því enn talsvert svigrúm til útgáfu skuldabréfa.

Árlegar greiðslur sjóðsins til afborgana, vaxta og rekstrarkostnaðar yrði eins og eftirfarandi tafla sýnir:

	Útgjöld sjóðsins til afborgana, vaxta og rekst.kostn. kr.
1947	627 040
1948	942 880
1949	1 409 120
1950	1 905 760
1951	2 431 200
1952	2 945 440
1953	3 488 480
1954	4 058 720
1955	4 616 160
1956	5 160 800

Ef þetta yfirlit er borið saman við, hve mikið handbært fé í stofnsjóði sjóðurinn á í lok hvers árs, sést, að hann á nóg handbært fé til að standa skil á öllum greiðslum sínum næsta ár og riflega það flest árin. Sjóðurinn ætti því ekki að geta komizt í greiðsluþrot, enda þótt allar afborganir af útlánunum hans brygðust í heilt ár.

Sé framlag ríkisins til sjóðsins 2 millj. kr. í stað 2,5, mundi stofnsjóðurinn nema 19,7 millj. kr. í árslok 1956. Mundi það að vísu nægja til skuldabréfaútgáfu þeirrar,

er hér er ráð fyrir gert, en handbært fé mundi sjóðurinn þá ekkert eiga og svigrúm hans til aukinnar skuldabréfaútgáfu vera mjög lítið. Þetta framlag mundi því ekki nægja sjóðnum.

Efnahagsreikningur í árslok 1956.

Á grundvelli þessara áætlana má stilla upp hugsanlegum efnahagsreikningi 31. desember 1956:

Eignir :	
Útistandandi af gömlum lánum	kr. 2 639 816
Útistandandi af nýjum lánum	— 73 962 974
Bankainnstæður og peningar í sjóði	— 5 034 400
	<hr/>
	Alls kr. 81 637 190
Skuldir :	
Vaxtabréf í umferð	kr. 56 920 000
Hrein eign	— 24 717 190
	<hr/>
	Alls kr. 81 637 190

Samkvæmt þessu nema skuldbindingar sjóðsins 56 920 000 kr., en hrein eign er 24 717 190 kr., eða sem næst 43.4% af þessari upphæð. Fjárhagur sjóðsins stendur því mjög traustum fótum, og getur hann staðið undir miklum töpum, án þess að leita þurfi til ríkisábyrgðarinnar. Sjóðurinn hefur einnig talsvert svigrúm að gefa út skuldabréf, þar sem útistandandi bréf hans eru að upphæð 56.9 millj. kr., en mættu nema um 74 millj. kr.

Handbært fé sjóðsins er að vísu aðeins um 6.6% af útistandandi lánum hans, en „likviditet“ hans verður þrátt fyrir það að teljast góð, eins og að framan greinir.

Eins og starfsemi sjóðsins hefur verið áætluð hér, getur sjóðurinn ekki haldið áfram starfsemi sinni í jafnstórum mæli að þessum tíu árum loknum. Hann verður annaðhvort að minnka útlán sín mikið eða fá aukin framlög úr ríkissjóði, eða rýmri rétt til skuldabréfaútgáfu, nema hvort tveggja sé.

Sþ. 464. Tillaga til þingsályktunar

um virkjun Sogsins o. fl. og orkuveitur um Suðurland og til Vestmannaeyja.

Flm.: Jörundur Brynjólfsson, Eiríkur Einarsson, Helgi Jónasson, Gísli Sveinsson, Sveinbjörn Högnason, Ingólfur Jónsson, Jóhann Jósefsson.

Alþingi álykar að fola ríkisstjórninni að láta hraða áætlunum um virkjun Sogsins og annarra fallvatna, sem hér kunna að koma til greina, er miðist við það, að fullnægt verði raforkuþörf Suðurlands og Vestmannaeyja.

Rannsóknnum þessum verði flýtt svo, að unnt verði að leggja fullnaðaráætlanir fyrir næsta Alþingi þegar í byrjun þess.

Enn fremur að afla tilboða fyrir sama tíma í háspennulinur frá Sogsorkuveri um Suðurlandssýslurnar, eftir því sem þarf, svo og efnis í spennistöðvar í þeim héruðum.

Greinargerð.

Það leikur ekki á tveim tungum, að fólk í hinum ýmsu héruðum landsins þráir að fá raforkuna í þjónustu sína. Ber margt til þess. Fólki hefur nú um skeið fækkað við heimilisstörf bæði til sjávar og sveita og þó enn meira í sveitunum. Þörfin fyrir að létta störfina á heimilunum og greiða fyrir þeim er því mikil.

Þar sem raforkan er komin, aukast jafnan not hennar í þágu atvinnulífsins og heimilanna. Ný og margvísleg tæki eru tekin í notkun og til æ margháttaðri starfa.

Þar sem þörfin á raforkunni er svo brýn til ýmissa nota, má ekkert láta ógert, sem fært þykir til þess að greiða fyrir því, að sem flest heimili geti orðið hennar aðnjótandi.

Nú er í ráði að auka raforkuvinnslu í ýmsum héruðum landsins. Gera má ráð fyrir, að nú þegar verði gerðar ráðstafanir til þess að auka raforkuvirkjun Sogsins. Má vænta þess, að þá verði og bráðlega hægt að fá raforku frá Soginu um Suðurlandsundirlendið.

Einnig hefur komið til orða að athuga virkjunarmöguleika við önnur fallvötn en Sogið á Suðurlandi. Samkvæmt þessari tillögu er frjálst að haga þeim athugunum eftir ástæðum og áskorun héraðsbúa, eftir því sem ráðamenn og kunnáttumenn í þessum málum telja heppilegast.

Flutningsmenn þessarar tillögu vænta þess, að af stjórnarvaldanna hálfu verði gert allt, sem hægt er, til þess að flýta fyrir undirbúningi þessara mála og greiða fyrir framkvæmd þeirra, eftir því sem fjárhagsgeta og ástæður frekast leyfa.

Nd. 465. Breytingartillaga

við frv. til laga um sameiningu Selfosbyggðar í eitt hreppsfélag.

Flm.: Garðar Þorsteinsson, Sigurður F. Hlíðar.

Við 1. gr. Orðin „Árbær og“ í 4. línu falli niður.

Nd. 466. Frumvarp til laga

um lögreglustjóra í Búðahreppi í Fáskrúðsfirði.

Flm.: Lúðvík Jósefsson, Eysteinn Jónsson.

1. gr.

Ríkisstjórnin skipar, að fengnum tillögum hreppsnefndar Búðahrepps, lögfræðing til þess að hafa á hendi hreppstjórastörf í Búðahreppi, innheimtu tolla og gjalda til ríkissjóðs, fógetavald, lögreglustjórn og dómssvald í lögreglumálum. Kallast hann lögreglustjóri.

2. gr.

Lögreglustjóranum er skylt, ef hreppsnefnd óskar þess, að gegna störfum hreppsnefndaroddvita og þar með innheimtu allra hreppsgjalda.

3. gr.

Lögreglustjóri fær laun úr ríkissjóði samkvæmt launalögum. Hafi hann á hendi oddvitastörf samkv. 2. gr., fær hann að auk laun fyrir þau úr sveitarsjóði samkv. samningi milli hreppsnefndar og ríkisstjórnar.

4. gr.

Nánari reglur um starfssvið lögreglustjórans skulu settar með reglugerðum, er hlutaðeigandi ráðherrar setja, að fengnum tillögum hreppsnefndar Búðahrepps og sýslumannsins í Suður-Múlasýslu.

5. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Frumvarp þetta er flutt samkvæmt ósk hreppsnefndar Búðahrepps í Fáskrúðsfirði og almennum óskum hreppsbúa.

Í bréfi oddvita, þar sem óskað er, að frumvarpið verði lagt fram á yfirstandandi þingi, er gerð grein fyrir málinu á þessa leið:

„Aðalástæður fyrir þessari ósk vorri eru þessar:

1. Einangrun kaupsins vegna samgönguferfiðleika, og því erfitt að ná til sýslumanns, bæði viðvikjandi lögreglumálum og ýmiss konar lögfræðiaðstoð.
2. Störf oddvita eru orðin svo umfangsmikil, að ekki er fært að hafa þau sem hjáverkastarf, enda erfitt að fá mann í starfið.
3. Stærð kaupsins er orðin sambærileg við aðra þá staði, þar sem lögreglustjóri hefur þegar verið skipaður.
4. Búðakaupþing er eina kaupþing af hinum fjölmennari á Austurlandi, þar sem ekki er sýslumaður eða bæjarfógeti.
5. Búðakaupþing er annar mesti útgerðarstaður á Austfjörðum, og mun útgerð þar aukast mikið á næstu árum.

Það er ósk vor, að fram sé tekið í frumvarpinu, að lögreglustjóri hafi tillögurétt í hreppsnefnd, en ekki atkvæðisrétt, nema hann sé líka hreppsnefndarmaður.

Með fylgir meðmælalibréfið sýslumannsins í Suður-Múlasýslu með málaleitan þessari.“

Bréf sýslumannsins er þannig:

„p. t. Fáskrúðsfirði, 5. janúar 1946.

Hér með leyfi ég mér að tjá yður, herra oddviti, að ég fellst á rök yðar fyrir því, að sérstakur lögreglustjóri sé skipaður í Búðakaupþing, og mæli með því fyrir mitt leyti, að fyrirhuguð lagasetning yðar hér að lútandi nái fram að ganga.

Kristinn Júlíusson
(settur).

Til oddvítans í Búðahreppi.“

Þá skal þess einnig getið, að 200 kjósendur í hreppnum hafa undirskrifað áskorun til hreppsnefndar um, að hún útvegi strax fastan lögreglumann fyrir kaupþing.

Nánari grein mun gerð fyrir málinu í framsögu.

Nd. 467. Breytingartillaga

við frv. til l. um síldarniðursuðuverksmiðju ríkisins.

Frá Eysteini Jónssyni.

Við 4. gr. Greinin orðist þannig:

Stjórn síldarverksmiðja ríkisins skal annast stjórn verksmiðjunnar. Nánari ákvæði um rekstur verksmiðjunnar skal setja með reglugerð.

Ed.

468. Frumvarp til laga

um innlenda endurtryggingu, stríðsslysaftryggingu skipshafna o. fl.

(Eftir 2. umr. í Ed.)

I. KAFLI

1. gr.

Félag, er nefnist Íslenzk endurtrygging, skal hafa á hendi starfsemi þá, sem lög þessi kveða á um.

Heimili félagsins og varnarþing er í Reykjavík.

2. gr.

Hlutverk félagsins er:

1. Að annast endurtryggingu fyrir íslenzk váttryggingarfélag, einkum á sviði sjótrygginga, en heimilt er því að taka að sér endurtryggingar á hvaða sviði váttrygginga sem er.
2. Að annast stríðsslysaftryggingar íslenzkra skipshafna samkvæmt lögum, er um þær gilda á hverjum tíma, svo og stríðsslysaftryggingar og aðrar skyldar slysaftryggingar íslenzkra skipshafna samkvæmt samningum, að því leyti sem félagsstjórn ákveður.
3. Að taka að sér endurtryggingar fyrir erlend váttryggingarfélag, eftir því sem stjórn félagsins telur hentugt.

Skýlt er að kaupa hjá félaginu stríðsslysaftryggingar samkvæmt 2. tölulið þessarar greinar.

Heimilt er félaginu að taka sams konar tryggingar á erlendum skipum í íslenzkri þjónustu.

3. gr.

Áhættufé félagsins er:

A. Framlagt áhættufé.

1. Af ríkissjóði	kr. 1850000.00	
2. Af eftirtöldum tryggingafélögum:		
Tryggingastofnun ríkisins ...	kr. 136000.00	
Brunabótafélagi Íslands	— 136000.00	
Sjóváttryggingarfélag Íslands h/f	— 136000.00	
		408000.00
3. Af útgerðarmönnum	— 2706000.00	
		kr. 4964000.00

B: Áhættufjárábyrgðir.

1. Ábyrgð ríkissjóðs	kr. 856000.00	
2. Ábyrgðir tryggingafélaganna þriggja:		
Tryggingastofnunar ríkisins ..	kr. 60000.00	
Brunabótafélags Íslands	— 60000.00	
Sjóváttryggingarfélag Íslands h/f	— 60000.00	
		180000.00
		— 1036000.00

Samtals kr. 6000000.00

4. gr.

Sjóðir félagsins eru:

- I. Varasjóður.
- II. Arðjöfnunarsjóður.
- III. Almennur endurtryggingasjóður.
- IV. Bónussjóður. Hann er séreignarsjóður.

5. gr.

Fé það, ábyrgðir og sjóðir, er um ræðir í 3. og 4. gr., er til tryggingar skuldbindingum félagsins, þannig að fyrst er varasjóður (4. gr. I), næst arðjöfnunarsjóður (4. gr. II), þá áhættufé (3. gr. A. og B. hlutfallslega), þá hinn almenni endurtryggingasjóður (4. gr. III) og loks bónussjóður (4. gr. IV).

6. gr.

Engir þeirra, sem taka þátt í félaginu, ábyrgjast skuldbindingar þess umfram áhættufé, sbr. 3. gr., sjóði, sbr. 4. gr., og tekjuafgang, sem er í vörzlu félagsins á hverjum tíma.

7. gr.

Sérhverjum eiganda áhættufjárins, sbr. 3. gr., ber að afhenda skirteini, er greinir:

1. Nafn eiganda og heimilisfang.
2. Upphæð eignar.
3. Númer skirteinis.
4. Um skirteinin gilda reglur þær, er hér greinir, og sé þeirra getið á skirteininu:
 1. Eigandi er háður lögum, sem um félagið eru sett á hverjum tíma.
 2. Skirteinið veitir atkvæðisrétt við kosningar í stjórn félagsins, sbr. 8. gr., samkvæmt reglum, er félagsstjórn setur um þá kosningu, en ekki annan rétt til afskipta af málum þess.
 3. Féð er óuppsegjanlegt.
 4. Skirteinið verður ekki framselt né veðsett eða látið af hendi á annan hátt, nema félagsstjórn samþykki, og á hún fyrir félagsins hönd innlausnarrétt á því fyrir matsverð dómkvaddra manna.
 5. Skirteinið veitir rétt til hlutdeildar í arði félagsins samkvæmt því, sem félagsstjórn ákveður á hverjum tíma, þó aldrei yfir 6%, sbr. þó 3. lið 9. gr.
 6. Skirteinum fylgir skattfrelsi samkvæmt 10. gr.

8. gr.

Stjórn félagsins skal skipuð 5 mönnum. Tilnefdir ríkisstjórnin tvo þeirra, og er annar formaður stjórnarinnar. Þann þriðja tilnefna tryggingafélögin þrjú, sem þátt taka í félaginu, og ákveða þau nánar-sjálfr, hvernig þeirri tilnefningu er hagað. Þann fjórða og fimmta tilnefna aðrir eigendur skirteina þeirra, sem um ræðir í 7. gr.

Farist tilnefning fyrir af hálfu einhvers framangreindra aðila, á ríkisstjórnin tilnefningarréttinn.

Stjórnin skiptir sjálf með sér verkum, sbr. þó 1. mgr., og ákveður starfstilhögun félagsins. Ráðherra ákveður laun stjórnarinnar.

Stjórnin er tilnefnd til þriggja ára í senn.

9. gr.

Tekjuafgangi félagsins skal ráðstafað þannig:

1. Í varasjóð skal fyrst leggja allt að 10%.
2. Til arðgreiðslu af innborguðu áhættufé eigi yfir 6%.
3. Heimilt er stjórn félagsins að mynda arðjöfnunarsjóð og leggja í hann allt að 4% af innborguðu áhættufé á ári hverju. Sjóður þessi má þó aldrei nema meiru en 25% af innborguðu áhættufé.

Ef arður verður eigi greiddur af tekjuafgangi og ekki heldur úr arðjöfnunarsjóði, getur stjórn félagsins ákveðið, að nota megi arð, er síðar fellur til, til þess að jafna arðgreiðslur fyrri ára, þannig að meðalársarður verði 6%.

4. Sá hluti tekjuafgangs, sem eftir er, skal lagður í hinn almenna endurtryggingarsjóð, að því leyti sem stjórn félagsins telur eigi þörf á að yfirfæra hann til næsta árs.

10. gr.

Allt framlagt áhættufé félagsins, hvaðan sem það er runnið, og skirteinin, sem um það verða gefin, eru undanþegin öllum sköttum og gjöldum til ríkis, bæjar- eða sveitarfélaga, öðrum en eignarskatti til ríkis, en útborgaður arður, í hverri mynd sem er, er skattskyldur samkvæmt almennum skattalögum á hverjum tíma.

Á sama hátt er fé í bónussjóði undanþegið öllum sköttum, meðan það er eigi af hendi greitt.

Ákvæði þessarar greinar raska ekki skatthlunnindum, er einstakir þátttakendur í félaginu kunna að njóta að lögum.

11. gr.

Stjórn félagsins sér um ávöxtun á fé þess.

Að svo miklu leyti sem féð þarf ekki að vera handbært, skal jafnan ávaxta upphæð, er nemi jafnmiklu og innborgað áhættufé, í ríkistryggðum verðbréfum eða öðrum verðbréfum, sem skráð eru á opinberu gengi, þó ekki hlutabréfum. Einnig má ávaxta þetta fé að einum fimmta hluta í fasteignum félagsins sjálfs.

Að öðru leyti er félagsstjórn heimilt að ávaxta féð á þann hátt, er hún telur öruggt, svo sem með því að veita lán gegn veði í fasteignum og lán gegn ábyrgð ríkisins eða bæjar- og sýslufélaga.

12. gr.

Reikningsár félagsins er almanaksárið.

Reikningar þess skulu endurskoðaðir af tveim endurskoðendum, öðrum tilnefndum af aðalendurskoðanda ríkisins, hinum af skirteiniseigendum þeim, er kosningarétt hafa á tveim mönnum í félagsstjórn samkv. 7. gr.

13. gr.

Félagið er undanþegið öllum opinberum sköttum og gjöldum, hvort heldur er til ríkis eða bæjarfélaga.

Skirteini þess og önnur skjöl, er það gefur út, eru ekki stimpilskyld.

II. KAFLI

Um stríðstryggingar.

14. gr.

Til ársloka 1947 er skylt að tryggja fyrir stríðsslysum skipshafnir á öllum islenzkum skipum og bátum, ef skylt er að slysatryggja þær samkvæmt lögum nr. 74 31. des. 1937. Tryggingarskylda þessi hvílir á sömu aðilum og skyldan til að tryggja skipshafnirnar hinni almennu slysatryggingu samkvæmt nefndum lögum.

15. gr.

Með stríðsslysum er átt við öll slys, sem verða beinlínis af völdum styrjaldar eða borgaraóeirða, þar sem vopnum er beitt. Ef styrjaldaraðgerðir eru aðeins meðvaldandi að slysinu, má lækka skaðabætur um þriðjung eða tvo þriðju hluta eða fella þær alveg niður, eftir því hve mikinn þátt aðrar orsakir teljast eiga í slysinu.

Trygging samkvæmt lögum þessum tekur til þess, er skipshöfn ferst með skipi, sem týnist án þess til þess spyrjist, hversu týnt hefur.

16. gr.

Lögboðin trygging skipshafna samkvæmt lögum þessum fær gildi, þótt farizt hafi fyrir að tryggja.

Nú eru samningar gerðir milli stéttarféлага útgerðarmanna og stéttarféлага sjómanna um viðtækari tryggingar í sambandi við stríðsslysaáhættu en ákveðið er í lögum þessum, og skulu aðilar þá tilkynna það félaginu í ábyrgðarbréfi eða með simskeyti. Gengur tryggingin þá þegar í gildi, sbr. 22. gr. Séu slíkir samningar gerðir milli annarra en fyrrgreindra stéttarféлага, fær hin viðtækari trygging ekki gildi fyrr en félagið gefur út iðgjaldakvittun eða tryggingarskírteini.

17. gr.

Ákveða skal með reglugerð hámark þeirra dánartrygginga, sem félagið má taka að sér í eigin áhættu á hverju skipi í einni og sömu ferð.

Ef sú upphæð nægir ekki til lögboðinnar eða umsaminnar tryggingar á skipshöfninni, skal félagið þó taka það, sem á vantar, enda sé endurtrygging fáanleg hjá öruggu vátryggingafélagi, að dómi félagsstjórnar.

Sé slík endurtrygging ekki fáanleg, eða ef hún ferst fyrir vegna vanrækslu þess, sem tryggingarskyldan hvílir á samkv. 14. gr., ábyrgist ríkissjóður, gegn iðgjaldi, er ráðherra ákveður eftir tillögum félagsstjórnar, þann hluta hinnar lögboðnu tryggingar, sem umfram er eigin áhættu félagsins.

18. gr.

Útgerðarmanni ber hverju sinni að tilkynna félaginu eða umboðsmanni þess, fyrir hvaða upphæð hann þarf að tryggja skipshöfn sína, og veita aðrar þær upplýsingar, er þýðingu hafa fyrir áhættuna.

Nú rennur trygging út, og skal hún þá endurnýjuð óbreytt á kostnað útgerðarmanns, ef hann hefur ekki tilkynnt félaginu í tæka tíð, að henni skuli breytt eða hún falla niður. Útgerðarmaður ber ábyrgð á því, að vátryggingaupphæðir séu nægilega háar.

Ef vanrækt hefur verið að tryggja þá, sem tryggja ber, á félagið engu að síður kröfu á iðgjaldi fyrir áhættuhluta sinn, samkvæmt almennum reglum sínum.

Útgerðarmönnum ber að bæta félaginu, eða eftir atvikum ríkissjóði, allt tjón, er hlýzt af röngum eða villandi upplýsingum þeirra eða annarri vanrækslu á tryggingum, er þeim ber að sjá um.

19. gr.

Iðgjöld ákveður stjórn félagsins fyrir ákveðna ferð eða ákveðinn tíma, í samræmi við áhættuna, þegar trygging hefst eða er endurnýjuð, og með hliðsjón af því, hvað sams konar tryggingar kosta erlendis. Iðgjöldin hafa lögtaksrétt og hvíla sem lögveð á skipinu eða vátryggingarbotum þess.

20. gr.

Fyrir hvern tryggðan skipverja greiða útgerðarmenn fiskiskipa 5 rúmlesta (brúttó) og stærri 4 kr. í iðgjald á viku, en útgerðarmenn smærri báta 2 kr. á viku. Það, sem vantar á fullt iðgjald, greiðir ríkissjóður, enda fær hann uppbót (bónus), er þessir útgerðarmenn kunna að eignast tilkall til.

Hlunninda samkv. þessari grein njóta aðeins skip innan við 80 rúmlestir brúttó, enda hafi þau ekki siglt til útlanda á almanaksárinu.

21. gr.

Skráningarstjórar skipshafna skulu senda félaginu afrit af skráningu skipshafna á tryggingarskyld skip.

Þeir skulu og annast innheimtu iðgjalda og umboðsmennsku, eftir því sem félagsstjórn ákveður, gegn þóknun, er um semst við hana.

Verði ágreiningur, sker ráðherra úr.

III. KAFLI
Um stríðsslysabætur.

22. gr.

Bætur fyrir stríðsslys skal greiða samkvæmt eftirfarandi reglum:

- I. a. Auk þeirra dagpeninga, sem ákveðnir eru í 10. gr. laga nr. 74 31. des. 1937, skal greiða hinum slasaða 10 krónur á dag, frá því er slysið vildi til, í allt að 52 vikur samtals.
- b. Auk þeirra örorkubóta, sem ákveðnar eru í 10. gr. fyrrgreindra laga, skal greiða kr. 22000.00 fyrir fulla örorku og hlutfallslega lægra fyrir minni örorku. Örorkubætur greiðast ekki fyrir minni örorku en 5%. Félagsstjórn getur ákveðið, að örorkubætur greiðist sem árlegur lífeyrir, ef örorkan er metin 50% eða meiri.
- c. Auk þeirra dánarbóta, sem ákveðnar eru í 11. gr. fyrrnefndra laga, greiðast dánarbætur samkvæmt eftirfylgjandi töflu:

	Ekkja (ekkill) kr.	Börn innan 16 ára kr.	Foreldrar kr.	Samtals kr.
Ekkja (ekkill)	12000	„	„	12000
— með 1 barn	12000	5000	„	17000
— með 2 börn eða fleiri	12000	9000	„	21000
— og foreldri(ar)	12000	„	9000	21000
— foreldri og 1 barn	12000	5000	4000	21000
— foreldri og 2 börn eða fleiri	12000	6000	3000	21000
— foreldrar og 1 barn	12000	3000	6000	21000
— foreldrar og 2 börn eða fleiri	12000	5000	4000	21000
1 barn	„	12000	„	12000
2 börn	„	17000	„	17000
3 börn eða fleiri	„	21000	„	21000
1 barn og foreldri(ar)	„	12000	9000	21000
2 börn eða fleiri og foreldri(ar)	„	17000	4000	21000
Foreldri(ar)	„	„	12000	12000

- II. Auk þeirra trygginga, sem ræðir um í b- og c-lið hér að framan, er skylt að tryggja alla skipverja á skipum 300 smálestir (brúttó) og stærri, öðrum en togurum, fyrir jafnháum upphæðum og þar segir. Skulu upphæðirnar greiddar til tryggða sjálfs eða þeirra vandamanna hans, sem bæturnar eiga að hljóta, nema þeir óski heldur, að félagsstjórnin verji þeim til kaupa á árlegum lífeyri hjá viðurkenndum tryggingarfélagum. Skerðir slíkur lífeyrir eigi önnur eftirlaun, er hlutaðeigendur kunna að eiga rétt á. Fyrir tryggingarbætur, sem samkv. þessari grein falla til barna innan 16 ára aldurs, er félagsstjórninni heimilt að kaupa barnalífeyri þeim til handa hjá viðurkenndum tryggingarfélagum, enda komi til samþykki forráðamanna barnanna.

Heimilt skal félagsstjórninni að semja við váttryggingarfélag þau, sem selt hafa lífeyri samkvæmt lögum um stríðsslysabætur, að innleysa skirteini handhöfum að skaðlausu, enda komi samþykki þeirra eða forráðamanna þeirra til.

23. gr.

Börn hljóta því aðeins bætur, að þau hafi verið á framfæri hins látna. Fósturbörn hafa sama rétt til bóta og börn. Þau börn hins látna, sem eru eldri en 16 ára og hafa verið á framfæri hans sökum varanlegrar örorku (eigi minni en 50% örorku), hafa sama rétt til bóta og börn yngri en 16 ára. Systkini hins látna, sem voru algerlega á framfæri hans sökum bernsku eða örorku (50%), þegar slysið vildi til, hafa

sama rétt til bóta og börn, en bætur til þeirra skerða þó ekki bótarétt barna eftir reglum fyrstu málsgreinar, staflíð c, 22. gr.

24. gr.

Óheimilt er að framselja eða veðsetja bótakröfur samkvæmt lögum þessum, og ekki má leggja á þær löghald né gera í þeim fjárnám eða lögtak. Enginn skuldheimtumaður í dánarbúi eða protabúi hefur rétt til að skerða kröfurnar á nokkurn hátt.

25. gr.

Eigi hinn tryggði eða bú hans skaðabótarétt gegn þriðja aðila út af atviki því, er olli greiðsluskyldu félagsins, öðlast félagið þann bótarétt, er það greiðir bæturnar, að því leyti er með þarf, til þess að það verði skaðlaust.

IV. KAFLI

Almenn ákvæði.

26. gr.

Brot á lögum þessum varða sektum allt að kr. 100000.00, og skal farið með mál út af brotum á þeim sem almenn lögreglumál.

27. gr.

Nánari ákvæði um félagið og starfsemi þess, réttindi og skyldur þátttakenda í félaginu, hinna tryggðu og hinna tryggingarskyldu, skulu sett með reglugerð, er stjórn félagsins semur, en ráðherra staðfestir.

Í reglugerðina má setja ákvæði um, að brot gegn henni varði refsingu, allt að kr. 100000.00 sekt.

Þar til ný reglugerð hefur verið staðfest, gilda ákvæði reglugerðar nr. 61 6. maí 1944, eftir því sem við á.

28. gr.

Með lögum þessum eru úr gildi numin lög nr. 106 30. des. 1943, um stríðsslysa-tryggingu íslenskra skipshafna, en Íslensk endurtrygging tekur við öllum réttindum og skyldum þess.

29. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Nd.

469. Nefndarálit

um frv. til l. um sildarniðursuðuverksmiðju ríkisins.

Frá sjávarútvegsnefnd.

Nefndin hefur haft málið til athugunar og m. a. rætt um það við dr. Jakob Sigurðsson fiskifræðing, sem veitti nefndinni ýmsar upplýsingar varðandi málið.

Eysteinn Jónsson hefur fyrirvara um þau ákvæði frv., er fjalla um stjórn verk-smiðjunnar.

Nefndin varð sammála um að mæla með frv., þó með eftirfarandi

BREYTINGUM.

1. Við 3. gr. Greinin fellur niður, og greinatala frv. breytist samkv. því.
2. Við 4. gr. Greinin orðist svo:

Ráðherra skipar þriggja manna stjórn fyrir verksmiðjuna til þriggja ára í senn. Önnur ákvæði um rekstur verksmiðjunnar svo og annað, er þurfa þykir í sambandi við byggingu hennar, skal ákveða í reglugerð.

Alþingi, 24. febr. 1946.

Sigurður Kristjánsson, Lúðvík Jósefsson, Jóhann P. Jósefsson.
form. fundaskr., frsm.
Eysteinn Jónsson, Ásg. Ásgeirsson.
með fyrirvara.

Ed. 470. Breytingartillaga

við frv. til l. um skólakerfi og fræðsluskýldu.

Frá Haraldi Guðmundssyni.

Við 11. gr. Greinin orðist svo:

Lög þessi taka gildi 1. janúar 1947 og koma til framkvæmda á árunum 1947—1953, eftir því sem fræðslumálastjórn ákveður í samráði við hlutaðeigandi fræðsluráð.

Ed. 471. Breytingartillaga

við frv. til l. um áhrif kjötverðs á framfærsluvísitölu.

Frá Haraldi Guðmundssyni.

Við 7. gr. Greinin orðist svo:

Lög þessi öðlast þegar gildi, en ríkisstjórnin skal láta fram fara endurskoðun á þeim og leggja niðurstöður þeirrar athugunar fyrir næsta Alþingi.

Nd. 472. Nefndarálit

um frv. til l. um breyt. á l. nr. 24 1937, um rétt manna til að kalla sig verkfræðinga, húsameistara eða iðnfræðinga.

Frá allsherjarnefnd.

Nefndin hefur athugað frv. þetta og telur, að það sé til bóta frá gildandi löggjöf, og mælir því með, að það verði samþykkt.

Alþingi, 25. febr. 1946.

Garðar Þorsteinsson, Stefán Jóh. Stefánsson, Þórður Benediktsson.
form., frsm. fundaskr.
Gunnar Thoroddsen. Jörundur Brynjólfsson.

Nd. 473. Lög

um breyting á lögum nr. 108 9. okt. 1941, um byggingar- og landnámssjóð.

(Afgreidd frá Nd. 25. febr.)

Samhljóða þskj. 263.

Sp.

474. Nefndarálit

um till. til þál. um ríkisábyrgð á rafveituláni fyrir Akureyrarkaupstað.

Frá fjárveitinganefnd.

Fjárveitinganefnd hefur athugað þingsályktunartillögu þessa og rætt við fjármálaráðherra um ábyrgðarheimildina. Lán það, sem hér um ræðir, ætlar Akureyrarkaupstaður að nota til þess að greiða upp danskt lán, sem á Laxárvirkjuninni hvílir og ríkisábyrgð er fyrir. Hér er því ekki um nýja ábyrgð að ræða að öðru en því, sem nemur gengishækkun dönsku krónunnar gagnvart hinni íslenzku, síðan 1938 að lánið var tekið.

Þar sem Laxárvirkjunin er fjárhagslega öruggt fyrirtæki og lántöku þessari mun verða þannig háttáð, að fyrir láninu verði 1. veðréttur í virkjuninni, eins og hinn erlendi lánveitandi hafði, mælir fjárveitinganefnd með því, að þingsályktunartillagan verði samþykkt.

Alþingi, 23. febrúar 1946.

Gísli Jónsson, form.	Guðm. Í. Guðmundsson, fundaskr.	Steingr. Aðalsteinsson, frsm.
Skúli Guðmundsson. Sigurður Kristjánsson.	Helgi Jónasson. Dórður Benediktsson.	B. Kristjánsson. Pétur Ottesen.

Nd.

475. Frumvarp til laga

um breyting á lögum nr. 6 1935, um tekjuskatt og eignarskatt.

Frá landbúnaðarnefnd.

1. gr.

Síðari málsgr. 43. gr. laganna orðist svo:

Svo skulu og formenn skattanefnda og skattstjórar, hver í sínu umdæmi, gefa Hagstofunni skýrslu um skattaálagninguna og skýrslur um búfjárafurðir og vanhöld búfjár samkvæmt skattframtölum síðasta árs, í því formi, sem Hagstofan ákveður.

2. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Frumvarp þetta er flutt samkvæmt ósk fjármálaráðherra.

Síðasta búnaðarþing gerði eftirfarandi ályktun um söfnun skýrslna um búfjárafurðir o. fl.:

„Búnaðarþing ályktar að skora á landbúnaðarráðherra, að hann hlutist til um, að Hagstofa Íslands safni framvegis árlega skýrslum um framleiðslu búfjárafurða o. fl. samkvæmt þeim upplýsingum, er fyrir liggja í skýrslum búfjáreigenda til skattanefnda um tekjur af landbúnaði, og að skattanefndum verði falið að færa þessar skýrslur.

Enn fremur að skýrslur hreppstjóra um búfjáreign landsmanna verði framvegis miðaðar við eign um áramót, eins og skattaskýrslurnar, en ekki við eign í fardögum, eins og nú er, og að skýrslunni verði breytt í samræmi við það. (Sjá meðfylgjandi eyðublað).“

Ályktun þessa sendi Búnaðarfélag Íslands Hagstofunni með bréfi, dags. 12. júlí s.l., og óskaði þess, að ályktunin kæmi til framkvæmda sem fyrst.

Í bréfi sínu til fjármálaráðuneytisins, dags. 31. júlí, leggur hagstofustjórinn ein-dregið með því, að sú tilhögun þessara mála, sem í ályktuninni felst, verði upp tekin, en með því að gert er ráð fyrir, að skattanefndir gefi afurðaskýrslurnar eftir fram-tölum manna, í stað þess að hreppstjórar annast slíkar skýrslugerðir nú, þarf laga-breyting, og þykir best henta að taka ákvæði um þetta inn í 43. gr. laga um tekju- og eignarskatt, sem hefur að geyma fyrirmæli um skýrslugerðir skattanefnda.

Til frekari skýringar fylgir bréf hagstofustjóra.

Fylgiskjal.

HAGSTOFA ÍSLANDS

31. júlí 1945.

Með bréfi, dags. 12. þ. m., hefur Búnaðarfélag Íslands sent hingað eftirrit af til-lögu búnaðarþings í vetur um að skora á ráðherra að hlutast til um, að Hagstofa Íslands safni framvegis árlega skýrslum um framleiðslu búfjárafurða o. fl. samkv. þeim upplýsingum, er fyrir liggja í skýrslum búfjáreigenda til skattanefnda um tekjur af landbúnaði, og að skattanefndum verði falið að færa þessar skýrslur. Enn fremur að skýrslur hreppstjóra um búfjáreign landsmanna verði framvegis miðaðar við eign um áramót eins og skattskýrslurnar, en ekki við eign í fardögum eins og nú. Með tillögunni fylgir greinargerð nefndar þeirrar, sem bar fram tillöguna á búnaðarþingi, og uppkast að skýrslueyðublaði, þar sem sýndar eru breytingar þær, sem búnaðarþing óskar, að gerðar verði.

Í bréfi sínu óskar Búnaðarfélagið þess, að þessar breytingar geti komið til framkvæmda sem fyrst.

Meðan málið var á döfinni, ræddi einu tillögumanna um það við mig, og var ég því mjög meðmæltur, að slík skýrslugjöf um framleiðslu búfjárafurða yrði upp tekin, þar sem tvímælalaust væri mikill fengur að fá slíkar skýrslur, og til-lögumaður, sem er nákunnugur starfi skattanefnda, taldi engin vandkvæði á því fyrir nefndirnar að gefa slíkar skýrslur. Ekkert virðist heldur því til fyrirstöðu að breyta vorframtali búpenings í áramótaframtal, ef skýrslurnar með því móti valda minni fyrirhöfn, en verða samt ábyggilegri. Ég vil því mæla með því, að breytingum þeim á skýrslugerð, sem tillagan fer fram á, verði komið í framkvæmd.

Að því er snertir breytinguna á vorframtali í áramótaframtal, virðist sú breyt-ing einfaldlega geta orðið framkvæmd á þann hátt, að hagstofan breyti eyðublaðinu, sem hreppstjórum er sent, samkvæmt því, og óski þess, að framvegis verði búfjár-talan miðuð við áramót eins og skattframtöl, og ef ráðherrann fellst á þetta, mun hagstofan fara þannig að.

Hin fyrirhugaða skýrslugerð um framleiðslu búfjárafurða hefur hins vegar í för með sér aukna vinnu fyrir skattanefndir, sem ekki er gert ráð fyrir í lögum. Virðist því óhjákvæmilegt, að sett verði lagafyrirmæli um skyldu skattanefnda til þess að gera slíkar skýrslur, áður en farið yrði að heimta þær af þeim, og virðist þá liggja næst, að það yrði gert með breytingu á 43. gr. laga um tekjuskatt og eignarskatt. Ég legg því til, að ráðstafanir verði gerðar til slíkrar lagabreytingar, ef ráðherrann vill fallast á uppástungu búnaðarþings.

Eftirrit af tillögu búnaðarþings ásamt greinargerð og uppkasti að skýrslublaði sendist hér með.

Þorsteinn Þorsteinsson.

Nd. 476. Breytingartillögur

við frv. til l. um tunnusmiði.

Frá minni hl. fjárhagsnefndar.

1. Við 4. grein. Greinin falli burt.
2. Við 6. grein. Greinin orðist svo:
Sildarútvegsnefnd annast stjórn og rekstur tunnuverksmiðja ríkisins og ræður starfsmenn þeirra.
3. Á eftir 6. gr. komi ný grein, svo hljóðandi:
Nánari ákvæði um framkvæmd laga þessara skulu, ef þurfa þykir, sett með reglugerð.

Ed. 477. Nefndarálit

um frv. til l. um breyt. á l. nr. 112 9. okt. 1941, um lax- og silungsveiði.

Frá landbúnaðarnefnd.

Nefndin hefur tekið mál þetta fyrir á fundi sínum, athugað frv. og borið það undir fiskiræktarráðunaut Búnaðarfélags Íslands.

Einn nefndarmanna (KA) var fjarstaddur.

Leggjum vér undirritaðir nefndarmenn til, að frv. verði samþykkt.

Alþingi, 26. febr. 1946.

Dorst. Þorsteinsson, Páll Hermannsson, Eiríkur Einarsson.
form., frsm. H. Guðmundsson.

Nd. 478. Nefndarálit

um frv. til laga um samþykkt á ríkisreikningnum fyrir árið 1942.

Frá fjárhagsnefnd.

Nefndin hefur athugað frv., borið það saman við ríkisreikninginn og leggur til, að það verði samþykkt með leiðréttingu á einni tölu, sem er röng í frv.

Í sambandi við afgreiðslu þessa frv. vill nefndin vekja athygli á þeirri þál. um endurskoðun og samþykkt ríkisreikninganna, sem afgreidd var frá sameinuðu Alþingi 16. febr. 1945. Í þeirri ályktun var skorað á ríkisstjórnina að hraða útgáfu ríkisreikningsins meira en gert hefur verið að undanfögnu, og er þess að vænta, að innan skamms sjáist árangur af þeirri ályktun Alþingis.

Um athugasemdir endurskoðenda verður rætt í framsögu.

Nefndin leggur því til að frv. verði samþykkt með þessari

BREYTINGU:

Í stað „kr. 73 978 812.42“ í 1. tölul. I, komi: kr. 73 978 812.46.

Alþingi, 25. febr. 1946.

Ásg. Ásgeirsson, Ingólfur Jónsson, Skúli Guðmundsson,
form. fundaskr. frsm.
Hallgr. Benediktsson, Einar Olgeirsson.

Ed.

479. Nefndarálit

um frv. til l. um viðauka við l. nr. 98 14. maí 1940, um eignar- og notkunarrétt jarðhita, og l. nr. 114 30. des. 1943, um breyt. á þeim lögum.

Frá allsherjarnefnd.

Nefndin hefur rætt frv. á allmörgum fundum, en ekki orðið sammála um afgreiðslu þess. BSt telur málið þurfa frekari athugunar og er þess því eigi viðbúinn að taka afstöðu til þess. GfG tók ekki þátt í afgreiðslu málsins. BBen, LJóh og StgrA mæla hins vegar með því, að frv. verði samþ. með svofelldri

BREYTINGU:

Við 1. gr. a. Í stað orðanna „Skal leyfi til þeirra eigi veitt, ef hætta kann að þykja á því, —“ komi: Skil leyfi til þeirra eigi veitt, ef hætta þykir á því, —.

Alþingi, 26. febr. 1946.

Bjarni Benediktsson, Bernh. Stefánsson, Lárus Jóhannesson.
form., frsm. fundaskr., með fyrirvara.
Steingr. Aðalsteinsson.

Sþ.

480. Tillaga til þingsályktunar

um skipun millipinganeftdar til endurskoðunar útsvarslaganna.

Flm.: Steingrímur Aðalsteinsson, Lárus Jóhannesson, Bjarni Benediktsson,
Bernharð Stefánsson, Guðmundur Í. Guðmundsson.

Alþingi ályktar að kjósa með hlutfallskosningu 5 manna millipinganeftnd til að endurskoða lögini um útsvör. Nefndin skal ljúka störfum sínum svo snemma, að unnt verði að leggja tillögur hennar fyrir næsta reglulegt Alþingi. Kostnaður við nefndarstörfin greiðist úr rikissjóði.

Greinargerð.

Á þessum tveim síðustu þingum hefur efri deild haft til meðferðar frv. til laga um breytingu á lögnum um útsvör. Deildin hefur ekki tekið afstöðu til efnis frv., vegna þess að ráðgerð hafði verið endurskoðun á lögnum af hálfu rikisstjórnarinnar og Sambands íslenskra sveitarfélaga. Nú hefur hæstv. félagsmálaráðherra lýst yfir því, að þessi endurskoðun verði ekki nógu viðtæk nema til þess sé skipuð sérstök millipinganeftnd. Er því lagt til, að svo verði gert.

Ed.

481. Nefndarálit

um frv. til laga um Austurveg.

Frá samgöngumálanefnd.

Nefndin hefur kynnt sér og borið saman með gaumgæfni frumvarp þetta og nefndarálit millipinganevndar þeirrar, er skipuð var af Alþingi til þess að rannsaka og skila rökstuddu álitu um samgöngubætur milli Reykjavíkur og Suðurlandsundirlendisins. Er frumvarpið í fyllsta samræmi við niðurstöðu nefndarálitsins, bæði að því er snertir vegarstæði og gerð vegarins að öðru leyti; sama er að segja um tíma-akvarðanir, sem gerðar eru um framkvæmd þessa stórvirkis, og það, hvar hafizt skuli handa við gerð hins nýja vegar. — Einn nefndarmanna hreyfði því, að réttmætt væri að fella inn í frumvarpið ákvæði um, að hinn fyrri þjóðvegur um Svinahraun og Hellisheiði yrði numinn úr þjóðvegatölu, þegar Austurvegur verður fullger á tilsvarandi svæðum. Féllst nefndin á að flytja breytingartillögu, er að þessu lýtur, enda á þar öllu að vera óhætt, því að allt skal miðast við samgöngubætur, en enga samgönguröskun fyrir þá, er húa að núverandi þjóðvegi, og hlýtur í framkvæmdinni að verða séð um, að svo verði.

Þá þykir nefndinni rétt að geta þess, að tillögu millipinganevndarinnar um vara-leiðir raskast að engu leyti og horfa jafnt til framkvæmda, þóit frumvarp þetta verði að lögum og framkvæmdum hagað eftir því. En um þessa leið eina, er frumvarpið fjallar um, gerir millipinganevndin tillögu um ákveðið árabil til framkvæmdanna og aðra ákveðna tilhögun, er gerir lagasetningu þá, er hér kemur til greina, eðlilega og nauðsynlega.

Nefndin gerir það að tillögu sinni, að frumvarpið verði samþykkt með þeirri breytingartillögu, er minnst hefur verið á og skráð verður hér á eftir, en að öðru leyti óbreytt. Ýtarlegri greinargerð verður að teljast óþörf, þar eð hið fróðlega og greinagóða álit millipinganevndarinnar verður prentað hér sem fylgiskjal.

BREYTINGARTILLAGA.

Á eftir 7. gr. komi ný grein, er hljóði svo (og breytist greinatala samkv. því):
Núverandi þjóðvegur frá Svinahrauni neðanverðu og austur yfir Hellisheiði skal numinn úr tölu þjóðvega, þegar tilsvarandi kafli Austurvegar er fullger.

Alþingi, 25. febr. 1946.

Eiríkur Einarsson,
form., frsm.

Ingvar Pálmason,
fundaskr.

Steingr. Aðalsteinsson.

Fylgiskjal.

Nefndarálit millipinganevndar í samgöngumálum Suðurlandsundirlendisins.

I. Störf nefndarinnar og starfshættir.

Hinn 10. marz 1944 var svo hljóðandi ályktun samþykkt í sameinuðu Alþingi um ákvörðun og framkvæmd gagngerðra samgöngubóta frá Reykjavík austur í Ölfus:

„Alþingi ályktar að fela 5 manna nefnd að rannsaka og skila rökstuddu álitu um það, á hvern hátt verði hagkvæmast og með mestu öryggi tryggðar samgöngur milli Reykjavíkur og Suðurlandsundirlendisins, enda ljúki nefndin störfum svo fljótt sem auðið er.

Nefndinni ber að semja kostnaðaráætlun um þær samgöngubætur, er hún leggur til, að gerðar verði.

Fjórir nefndarmenn skulu kosnir hlutbundinni kosningu í sameinuðu Alþingi, en vegamálastjóri vera fimmti maður í nefndinni og formaður hennar.

Kostnaður við störf nefndarinnar greiðist úr ríkissjóði.“

Þann hinn sama dag kaus Alþingi þessa menn í nefndina:

Emil Jónsson, vitamálastjóra,

Gunnar Benediktsson, rithöfund,

Jón Gunnarsson, framkvæmdastjóra, og

Árna Snævarr, verkfræðing.

Vegamálastjóri, sem samkv. nefndri þingsályktun er formaður nefndarinnar, kvaddi nefndina saman til fyrsta fundar í skrifstofu sína hinn 27. s. m. Nefndin kaus Árna Snævarr fyrir ritara.

Á þessum fundi og öðrum, er haldinn var 30. s. m., voru athugaðir upprættir af þeim leiðum, er komið höfðu til tals milli Reykjavíkur og Selfoss og mældir höfðu verið. Vegamálastjóra var falið á hendur að afla sem fullkomnastra upplýsinga um flutningamagn yfir Hellisheiði með því að safna skýrslum frá fyrirtækjum austanfjalls um magn þeirra vara, er fluttar hefðu verið á vegum þeirra hvers um sig, afla skýrslna frá sérleyfishöfum á þessari leið um farþegaflutninga og einnig láta fara fram umferðatalningu, eftir því sem kostur væri á. Þá var einnig á síðari fundinum rætt um kostnaðaráætlanir hinna ýmsu leiða, að svo miklu leyti, er þær lágu fyrir, og vegamálastjóra falið að sjá um mælingar og kostnaðaráætlanir á tilnefndum leiðum til viðbótar því, sem áður hafði verið gert. Árna Snævarr var falið að gera uppkast að heildarkostnaðaráætlun um steinsteyptan veg.

Sumarið 1944 var unnið að ýmsum mælingum og undirbúningi áætlana. Í júnímánuði fóru nefndarmenn aðrir en Jón Gunnarsson um Þrengslaleið frá Litla-Reykjafelli niður í Ólfus hjá Vindheimum, til þess að kynna sér leið þessa. Auk nefndarmanna voru með í förinni Jón Víðis mælingamaður í vegamálastofunni og Jón Ingvarsson verkstjóri. Var leiðin athuguð, og kynntu nefndarmenn sér staðhætti, meðal annars með tilliti til notkunar stórvirkra vinnuvéla.

Seint í október um haustið hófust fundir að nýju. Emil Jónsson var þá orðinn samgöngumálaráðherra og tilkynnti, að hann léti af störfum í nefndinni. Í hans stað var skipaður Ingimar Jónsson skólastjóri. Í desember fór Jón Gunnarsson einnig úr nefndinni, sökum farar til Vesturheims, og tók Árni Eylands framkvæmdastjóri sæti í nefndinni í hans stað.

Á tímabilinu til áramóta voru haldnir 7 fundir.

Á fyrsta fundinum 1945 lagði vegamálastjóri fram svör frá þeim aðilum, sem skrifað hafði verið um vorið til að fá upplýsingar um flutningsmagn, sömuleiðis lagði hann fram umferðatalningu, sem hafði farið fram um sumarið, einnig upplýsingar, er hann hafði fengið frá póst- og símamálastjóra um farþegafjölda á sérleyfisleiðum á Suðurlandsundirlendi. Þá lagði vegamálastjóri einnig fram skýrslu um það, hve marga daga Hellisheiði hefði verið ófær vegna snjóá árin 1940—1944. Þá og á næstu fundum var rætt um járnbrautarmálið og tekin afstaða í því, sem síðar verður rætt um. Einnig var á þeim fundi rætt mjög vandiega um samanburð á Kamba- og Þrengslaleið. Var ákveðið að kynna sér nánar en áður, hverjir möguleikar væru á því að leggja góðan og hallalítinn veg um Kamba. Fór nefndin 2. nóv. með mælingamann austur, og var athuguð ný leið, sem nefndarmenn komu sér saman um, að væri sú líklegasta, sem þar væri um að ræða.

Á áðurnefndum fundum til áramóta var síðan haldið áfram að ræða um Kambaleiðina á grundvelli nákvæmra mælinga, er fram fóru á veginum niður Kamba eftir þessa för, og samanburð á henni og Þrengslaleið. Var ákveðið, að vegamálastofan gerði áætlanir um undirbyggingu vegar eftir báðum þessum leiðum, þar sem lagt væri til grundvallar breidd vegar 8,75 m.

Þegar snjóalög voru mest síðastliðinn vetur og umferð hafði stöðvazt um Hellis-

heiði, fór starfsmaður í vegamálastofunni, Jón Viðis mælingamaður, og einn nefndarmanna, Gunnar Benediktsson, upp á Hellisheiði og alllangt suður í Þrengsli til þess að kynna sér samanburð á snjóalögum á þessum tveim leiðum. Næsta dag fóru nefndarmennirnir með Jóni Viðis upp úr Ölfusinu hjá Þurá og gengu eftir hjallanum fyrir ofan Hjalla og inn undir Eldborgarhraun á ráðgert vegarstæði um Þrengsli. Hafði áður komið til tals, hvort ekki mundi hægt að leggja veginn þessa leið niður í Ölfusið, því að með því mundi hægt að stytta Þrengslaleiðina allverulega. Í júní 1945 fóru nefndarmennirnir aftur þessa sömu leið, til að ganga úr skugga um, hvernig vegarstæði væri þarna, og hafði vegamálastofan þá þegar látið framkvæma mælingar á þessari leið.

Allan þann tíma, er nefndin hefur starfað, hafa auk fundahalda verið tíðar viðræður milli Árna Snævarr verkfræðings, ritara nefndarinnar, vegamálastjóra og Jóns Viðis, sem hefur unnið mest að áætlunum þeim og mælingum, er gerðar hafa verið.

Seint í júlímánuði 1945 lágu orðið fyrir þær mælingar og áætlanir, er nefndin taldi nauðsynlegar, áður en teknar væru ákvarðanir og lagðar fram rökstuddar tillögur samkvæmt þingsályktuninni. Eftir að nefndarmenn höfðu kynnt sér rækilega þau gögn, sem fyrir lágu, og rætt ýtarlega um niðurstöður þessara rannsókna, gekk nefndin frá eftirfarandi nefndarálití síðla hausts 1945. Hafði þá nefndin haldið alls 22 fundi.

II. Samgöngubörf.

Á Suðurlandi hagar þannig sveitum, sem kunnugt er, að Reykjanesfjallgarður markar ákveðna héraðaskiptingu. Frá öndverðu hafa héruðin beggja megin þessa fjallgarðs skipzt á fjárhagslegum og atvinnulegum verðmætum, og liggja til þessa orsakir beinlínis landfræðilegs eðlis. Austan fjalls er stærsta undirlendið, víðáttumestu og ef til vill beztu sveitir landsins, en við strendur þeirra sveita hafnleysur einar að kalla má. Vestan heiðar eru að visu einnig blómlegar lendur, þótt ekki séu stórar, en hafnir góðar og fengsæl fiskimið skammt undan. Þangað hefur og meginstraumur siglinga til landsins legið um langan aldur. Þessi héruð hafa því í viðskiptalegu tilliti verið nátengd á umliðnum öldum og ferðir því tíðar um fyrrnefndan fjallgarð. En hann hefur jafnan þótt torfæra hin mesta, og kynslóð eftir kynslóð hefur reynt að gera götuna greiðari, og geyma leiðirnar merki þeirra átaka allt frá vörðudum vegslóða til þess vegar, er nú tengir þessi héruð.

Um Hellisheiði var fyrst lagður vegur nokkru fyrir síðustu aldamót. Síðan hafa miklar endurbætur verið gerðar og veginum víða breytt, og hefur þessi vegur síðan verið aðalsamgönguæð milli þessara landshluta. Hefur oft verið rætt um gagngerðar endurbætur á veginum, og enn á ný er komið á dagskrá hjá þjóðinni að hefja nýtt átak, hið stærsta fram að þessu, og byggja nýjan og betri veg og bæta samgöngur þessara héraða til mikilla muna. Er þörf slikra samgöngubóta nú orðið mjög aðkallandi.

Í suðvesturhluta landsins, eða þeim sýslum, er viðskiptalega eru tengdar höfuðstað landsins, býr nú yfir helmingur allra landsmanna. Hefur fólksfjölgun í þessum landshluta (Gullbringu- og Kjósarsýslu, Árnessýslu, Rangárvallasýslu og Vestur-Skaftafellsýslu, Hafnarfirði og Reykjavík) verið mjög ör hina síðustu áratugi, eins og eftirfarandi tafla sýnir:

1901	24729
1910	29526
1920	35429
1930	46988
1940	57347
1944	64359

Fyrir þennan landshluta er, eins og áður er að vikið, vegur um Reykjanesfjallgarð mjög þýðingarmikill, og með auknum hraða í viðskiptum og fullkomnari

verkaskiptingu innan þjóðfélagsins vaxa kröfur þær, sem gera þarf til samgangnanna. Í þessu sambandi má benda á, að í sýslunum þrem á Suðurlandsundirlöndinu var 1942: Tala nautgripa 10817, eða um 26% af nautgripaeign landsmanna, og tala sauðfjár 115921, eða 18% af sauðfjäreign landsmanna. Mun nú hvergi á landinu vera jafnmikil nauðsyn gagngerðra samgöngubóta og í þessum landshluta, sem hér hefur verið rætt um.

Í eftirfarandi greinargerð eru rakin helztu atriði, er snerta samgöngur á þessu svæði, og lýst þeim tillögum, er fram hafa komið til úrbóta, og álit nefndar um framtíðarlausn þessa samgöngumáls.

III. Flutningar og umferð milli Reykjavíkur og Selfoss.

Svo sem kunnugt er, hefur mjög verið kvartað yfir því, að flutningar teppast yfir Hellisheiði á veturnum vegna snjóalaga. Eftir að Þingvallaleið var opnuð, hefur þó ástandið mjög batnað. Um þetta atriði hefur nefndin aflað sér upplýsinga, að því er snertir hin síðari ár, eins og eftirfarandi skýrsla um vetrarumferðina ber með sér:

1940:

Frá 18. febrúar var Hellisheiði ófær í 24 daga. Mjólk flutt á snjóbifreiðum og dráttarvél með tengisleða í 3 daga, 23. til 25. febr., en á bifreiðum um Þingvöll í 17 daga. Engin mjólk var flutt í 4 daga.

Frá 17. nóv. er Hellisheiði ófær í 6 daga og að mestu í 8 daga, þessa 14 daga er fært um Þingvöll.

1941:

Hellisheiði fær allan veturinn frá nýári. 3. febr. er slæm færð. 11. des. til 15. des. er slæm færð um Hellisheiði, en þó alltaf farið.

1942:

Frá nýári er Hellisheiði slæm yfirferðar 1 dag, 2. febr., og fara þá sumir bílar um Þingvöll.

Í desember er Hellisheiði hálfófær 30. og 31., en er þó alltaf farin.

1943:

Frá nýári var Hellisheiði ófær í 53 daga og þá farið um Þingvöll nema 3 daga, sem báðar leiðir voru ófærar.

Síðustu 5 dagana í desember er Hellisheiði ófær að mestu. Er þá farið um Þingvöll.

1944:

Frá nýári komst enginn bill yfir Hellisheiði í 48 daga, en í 3 daga þó á harðfenni.

12 daga komst engin mjólk til Rvíkur, en um Þingvöll var farið 36 daga.

Eins og af þessu sést, hafa algerðar umferðateppur komið fyrir, en vaxandi flutningsmagn á þessari leið og nauðsyn daglegra afurðaflutninga krefjast meira öryggis

Um flutningsmagnið hefur nefndin aflað upplýsinga eftir föngum. Í fyrravor ritaði vegamálastjóri, eins og áður er getið, öllum verzlunum og fyrirtækjum austanfjalls, sem hafa flutninga með höndum, og óskaði upplýsinga um flutningsmagn hvers einstaks á undanförunum árum. Skyldi greina sérstaklega flutningsmagn að austan og austur. Urðu að telja má allir hlutaðeigendur við beiðni nefndarinnar. Þó voru sumar skýrslurnar það lítið sundurgreindar, að ekki var unt að flokka flutningsmagnið eftir vörutegundum, eins og nefndin hafði ætlað sér. Gleggstar voru skýrslurnar fyrir árið 1943, enda eðlilegast að miða núverandi flutningsmagn við það ár.